

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 171 (3).**

1928.

III Riigikogu koosolek 11. oktoobril 1928
kell 10.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **A. Teetsov**, töö-hoolekandeminister **K. Soenberg**, haridusminister **A. Möttus**, teedeminister **A. Kerem**, põllutööminister **O. Köster**, kohtuminister **T. Kalbus**.

Päevakord:

1. Linnaomavalitsuste välislaenu eest vastutamise seadus — I lugemisel.
2. Kriminaalseadustik — kriminaalseadustiku komisjoni ettepanek.
3. Endise „Tallinna heategeva seltsi“ vanduste korraldamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**,
vahepeal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.25 min.

1. Päevakorra Juhataja **K. Ein-täiendamine. bund**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorda võetakse nähtava enamusega **O. Liigand'i** (rhv) ettepanekul 1. punktis komisjonide täiendavad valimised.

2. Teadaandmine komisjoni-
nidesse antud seaduseelnõude ja aruande kohta. Sekretär **M. Juhkam**: Riigikogu juhatusel poolt on antud komisjoni-
nidesse:

1. Riigikassa kuueprotsendiliste võlakirjade väljaandmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

2. Ministeeriumide korralduse seaduse § 483. muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Tallinna tehnikumi seadus — hariduskomisjoni.

4. Eesti vabariigi 1927./28. a. eelarve täitmise ja kassa aruanne — riigi majapidamise aruande komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Nähtava enamusega valitakse üldkomisjoni **A. Tõllassepa** asemele **K. Kornel** (rhv).

4. Linnaomavalitsuste välislaenu eest vastutamise seadus — I lugemisel.

A. Jürman (põl): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduseelnõuga võtaks Riigikogu vastu kohustuse, et Vabariigi Valitsus vastutab linnade välislaenu eest.

Välislaenu kogusumma ulatub 1.500.000.000 marga ehk 15.000.000 krooni peale. See oleks meil ka üks suurematest välislaenudest.

Ja kui meie nüüd vaataksime lähemalt selles seaduseelnõus ettenähtud välislaenu kasutamise otstarveid, siis peaks küll kahjuks ütleva, et neist otstarvetest ei ole sarnast, mis oleks produktiivne, kuhu mahutatud kapital uusi saadusi aitaks meile valmistada. Vaid viimane kui üks otstarve, mis siin üles loetud, on enam-vähem sarnane, mis otsekohe meile tooteid tagasi ei anna. Suurem osa läheb ehitustesse, mis võivad head olla ainult tervishoiu seisukohalt vaadates. Palju läheb supelhoonete ehitamiseks, palju läheb elukorterite ehitamiseks ja veevärgi korrahoidmiseks j.n.e. Palju läheb ka igasuguste kaubamajade ehitamiseks, mis sisekaubandust linnades hõlbustaksid, kuid väliskaubanduse alal midagi juurde ei anna. Aga see oleks ka kõik. Sellest selgub, et ei ole summade mahutamist, mis aitaks meil sissetulekuid suurendada. Kui tõesti tahetakse välislaenu abil sarnaseid töid läbi viia, siis tõuseb kõige enne küsimus, kust ja missugustest allikatest saaksime sissetulekut, millega välislaenu kataksime. Kas annab ükski etteoodud ettevõtte meile tagasi välislaenu ja selle protsentide tasumiseks summasid. Peab ütleva, et meie seda ette ei näe, kui välja arvata mõni supelasutis, kus mõni välismaalane suvitab kuu või kaks ja siis ära sõidab. See oleks kõik, mis meie välisvaluutat saame, et laenu tasuda. Tõuseb aga küsimus, millega katame selle laenu: 1) põhisumma ja 2) protsendid. Kui küsime, mis välislaenu protsendid meil välja teevad, siis on sellele raske vastata, sest meil ei ole andmeid, missugustel tingimustel võime välislaenu saada, aga ma arvan, et vaevalt läheb meil korda

alla 7% saada, ja see oleks aastas üle 100 miljoni senti protsente, mis meil maksta tuleks. (J. Laidoner, põl: 7%-ga ei saa.) Ma arvan ka, et 7%-ga ei saa. Kaugelt üle 100 miljoni senti tuleb protsentideks maksta välislaenult, ja, mu härrad, kas on meie riigi majanduslik seisukord praegu niisugune, et võime nii kergel käel teha välislaenu, kusjuures meil laenuprotsente ilma laenu amortiseerimata tuleb üle 100 miljoni senti juurde. (J. Vain, stp: Seda oleks pidanud rääkima ka eelmise riigilaenu juures.) Eelmine riigilaen, mis tehti selleks, et meie riigi majanduslikku elu saneerida, oli hädatarvilik. Meie nägime, et eelmine riigilaen, mis tehti selleks, et rahareformi läbi viia ja riigi majanduseelu saneerida, oli õieti tehtud laen. Seda tõendavad laenu tagajärjed. Praegune laen näib aga üleaarne olevat.

Me näeme, et sisemaal meil majanduslik jõukus on kasvanud. Usaldus on sedavõrt suurenenud, et meil ei ole praegu enam niipalju neid inimesi, kes hoiaksid oma kopikaid kodus, kartes meie marga kõikumist. Seda on kõik teinud eelmine laen reformi teostamiseks. Kuid kõnealoleval laenul ei ole seda tarvidust. Veel rohkem, kui meie vaatame praegust seisukorda, kus hoiusummad kasvavat tendentsi näitavad, muutub see laen võibolla enneaegseks. Varsti kujuneb seisukord nii välja, et meie sise-krediitiasutused suudavad neid ettevõtteid rahuldada, mis üht või teist läbi viia tahavad. Kui meie võtame meie panku, siis neil endil seisavad suured summad tagavaru välismaal hoiul, nad ei saa nii kiirelt neid summasisid kasutada, mis neil tagavaraks on. Sellepärast sisekrediidi kasvamise mõttes oleks see laen üleaarne. Meil läheks iga aasta välislaenu protsentide tasumiseks umbes 100.000.000 senti. Laen tuleb kustutada, kui pika aja jooksul, seda praegu ei tea öelda, aga see tuleb umbes 10 — 20 aasta jooksul kustutada. Kui 100.000.000 senti läheks aastas laenu kustutamiseks, siis oleks ümmarguselt 200.000.000 senti uusi kulusid, mis peaksime välisvaluutas välja andma. Kui nii on, siis küsime, kas praegu meie maksubilanss on sedavõrt aktiivne, et see võib 100 — 200 miljonit senti suuremaid väljaminekuid kanda. Praegu ei ole kindlaid andmeid maksubilansi kohta, aga umbkaudsete arvamiste järgi on meie maksubilanss tasakaalus, võib olla väikese ülejäägiga. Kui meie maksubilanss on tasakaalus, siis see ei võimalda ega anna meile õigust suuremaid väljaminekuid teha, sest meie teame, et tehtud välislaenu on niiviisi korraldatud, et esimesel aastal on tasumine väiksem kui järgmistel aastatel. Ja siin võiks öelda, et järgmised aastad võivad meile palju

suuremaid väljaminekuid tuua kui käesoleva aasta, kuigi meie seda uut välislaenu ei teeks. Ühe väljaarvamise järgi on näha, et 1936. aastal oleks meil välislaenu tasuda 8.000.000 kr., kui kavatsesetav uus välislaen hulka arvata. Praegu on aga 1928. aasta peale märgitud 400 miljonit senti. Meie näeme siin suurenemist, tähendab 1936. aastal on summa juba 100 protsenti suurenenud. Need ei ole mul täpsed andmed, kahjuks ma ei ole täpsed andmeid veel saanud kokku võtta. Aga need andmed, mis mul on, võivad umbkaudse pildi siiski anda. Kui nii on, siis peame sellest järeldama, et kui meie tahaksime 1936. aastal oma maksubilansi tasakaalus hoida, siis peaksime meie suutma umbes 400 miljonit senti praeguse seisukorraga võrreldes rohkem produtseerida, rohkem välismaale aineid viia või välismaalt saama kapitali, et tasuda juba tehtud välislaene ja nende protsente. Aga, minu härrad, kas on kellelgi kava, või kas on Vabariigi Valitsusel kava, kuidas ta selle mõtleb katta, missugustest allikatest ta loodab katta selle suure vahe, mis iga aasta suureneb meie välislaenu protsentide tasumiseks ja katmiseks? Kus on need allikad, millega kaetakse see suurenev vahe? (A. Jõeäär, stp: Sisse nõuda Eesti pangast väljalae-natud raha.) Neid allikaid mina ei näe, (Naer pahemal pool.) sest see, mis meil on aidanud maksubilanssi suurendada, on meie väliskaubanduse aktiivsus. Väliskaubanduse aktiivsus on õige väike. Peale väliskaubanduse ma ei näe suuremaid allikaid ka tulevikus, mis aitaksid meie maksubilanssi parandada. Ja kas väliskaubandus kasvaks nii kiirelt, et see jätaks suuremaid ülejääke lähematel aastatel. Ma ei näe seda võimalust. Või ja liha produktsioon, mis seni väga kiirelt kasvanud, on ka oma piir, ja nende kasv ei arene enam endises tempos. Kui võtame veel arvesse käesoleva aasta, siis on üldse küsimuseks, kas ka tulev aasta võimaldab juurdekasvu. Võib olla jääb see käesoleva aasta kasvu juurde, ja selle juures võime õnnelikud olla, kui suudame sellest kinni pidada.

Sellepärast tuleks ettevaatlik olla uute välislaenude tegemisel. Nii kaua kui meil ei ole kindlaid andmeid, et suudame tasuda uusi laene hoides maksubilansse aktiivsetena ja tasakaalus, on rohkem kui kahtlane praegusel korral käesoleva seaduseelnõu vastuvõtmine ja selle seaduseelnõuga õiguse andmine või garantii enda peale võtmine Vabariigi Valitsusel välislaenu asjas.

Nagu juba tähendasin, on välislaen seda rohkem küsitav ja mitte hädatarvilik, kui arvesse võtame sisemaa rahalist seisukorda. Näib võimalus olevat neist summadest, mis

meil praegu juba kogutud, katta hädalisemaid väljaminekuid, ilma et selle juures tarvilik oleks uut välislaenu teha.

Kõike seda arvesse võttes on põllumeeste rühm praegu esitatud seaduseelnõu vastu. Seda rohkem veel, et käesolev aasta kui ikalduseaasta, mis hoiatavat mõju avaldab isearanis praegu meie väliskaubanduse ja ka maksu-bilansi seisukorrale, ei võimalda meile esitatud seaduseelnõu poolt hääletada, vaid meie oleme sunnitud selle seaduseelnõu vastu hääletama.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Esitatud seaduseelnõu on iseloomult raamiseadus, mis Vabariigi Valitsusele suured volitused annab linnadele riigikassa tagatise vastu välismaalt laenu teha. Seaduseelnõu ise esitati Riigikogule rahaasjanduse komisjoni kaudu võrdlemisi lühikesel tähtajal. Kevadise istungjärgu lõpul, kus seaduseelnõud nii öelda kiirendatud korras Riigikogule tulid, ei olnud ka võimalust üksikute küsimuste arutamiseks ning sedavõrt detailseks ja otsustarbekohaseks kaalumiseks, nagu seda sarnase suure seaduse vastuvõtmise tingib. Seaduseelnõu annab 1.500.000.000-sendilisele laenule tagatise, mis oma ulatuselt ei ole sugugi vähem, kui riigi poolt tehtud välislaen. Sellepärast on loomulik, et meie poolt tähelepanu sellele juhitakse, et see seaduseelnõu liiga kiires korras, põhjalikult arutamata Riigikogu ette on tulnud. Ma tahaksin tähendada, et aruandja poolt seaduseelnõu puhul antud seletuses loetleti terve rida neid ülesandeid, mis linnadel ees seisavad ja mida välislaenu taia ei saa. See rida on võrdlemisi pikk, mina seda kordama ei hakka, aga ma tähendan, et kui vähegi neid ülesandeid üksikasjalikult vaadelda, leiame ka sarnaseid ülesandeid, mis linnavalitsustelt märgitud ja mille kohta võib öelda, et nende vajadus ning rahvamajanduslik tasuvus praeguste olude juures väga küsitav. Kui valitsusele antakse volitus üksikute küsimuste juures oma seisukohta avaldada ja öelda, et selleks või teiseks otstarbeks ei ole võimalik linnadel välislaenu kasutada, siis minu arvates ei ole see moodus rahvaesindusele küllalt kaaluv ja küllalt vastuvõetav. Meie murrame sagedasti piike üksikute kümnetuhandete sentide juures. Meie peame arutama palju väga tähtsaid asju, kuna selle küsimuse juures meilt see võimalus võetakse. Igatahes, kui kavad on toodud, siis ei ole nende kohta esitatud mingisuguseid kalkulatsioone. On nimetatud vaid mingisugused arvud, näiteks Tallinna filterveevärgi täiendamiseks, elektri-jaama laiendamiseks j.n.e. nõnda palju kroone,

siis ei ole selle juures mingisuguseid kalkulatsioone ega andmeid rahaasjanduse komisjoni liikmetel küsimuse arutamisel kasutada olnud. (J. Vain, stp: Tasutagu vana võlg enne ära. — O. Liigand, rhv: Täielikud seletused on. — J. Vainu, stp vahelhüüe.)

Seda ma ei tea kui kaua, igatahes oli see väga lühikese aja rahaasjanduse komisjonis, ja meie ei saanud seda põhjalikult arutada. (L. Johanson, stp: Tahate siis omavalitsusele autonoomiat?) Ei sugugi mitte, minu arvamise järgi on omavalitsustel autonoomia, aga riigikassal tuleb toimida riigi fiskuse huvides. (J. Vain, stp: Tallinna filterveevärgi laen aeti kaela Tallinna linnavalitsusele.) Aga ma tahaksin küsida, kas Tallinna elektri-jaama laiendamine on linnavalitsusele kaela aetud? Ma ei räägi selle vastu, et neid küsimusi linnal vaja käsitada ei ole. Minul puuduvad kalkulatsioonid, mis linn nende amortiseerimiseks ja tasumiseks esitanud. Ma rõhutasin just seda, et see viis, kuidas küsimust tahetakse Riigikogus läbi viia, minu arvates ei ole vastuvõetav. Kui näiteks Tallinn kalkuleerib, et temal elektri-jaama laiendamine läbiviidav ja kõigiti vajalik, siis igatahes peaks Riigikogu sellest täielikult teadlik olema, et see tõesti tasuv on, et linn ka ise neid pealevõetud kohustusi kanda suudab.

(Sekretäri kohale asub abisekretär J. Piiskar.)

Rahvaesindusel ei ole ükskõik, kas ühe või teise ettevõtte puhul linnad, ükskõik missugune linn see ei ole, oma kohustusi täita suudavad või mitte. Siamaani on igatahes käidud natuke teist teed ja umbkõttis kobatud. Kui näiteks Tallinna filterveevärgi küsimust arutati, palju keskmiselt meil tuleks välismaa linnadega võrreldes ühe elaniku kohta vett filterveevärgil anda, siis jäeti tähele panemata, kuipalju Tallinn Ülemiste järve vett senise viisi juures ära tarvitab. Nüüd on aga tulemused sarnased, et filterveevärgi vaevalt suudab rahuldada praeguse aja nõudeid ja lähematel aastatel tekib tarvidus selle täiendamiseks.

Edasi tahaksin ma tähelepanu juhtida sellele, et linnad, ilma et oleksid ära oodanud seaduse vastuvõtmise seadusandliku kogu poolt, on juba asunud üksikute ettevõtete teostamisele, et sellega nii nagu peale suruda seaduse vastuvõtmist. Näiteks olgu Tallinna elektri-jaam. (Segased vahelhüüded. — A. Oinas, stp: Linn teeb oma raha-

ga. Kas linn peab Riigikogu käest luba küsima?) Ei, sugugi ma ei mõtle, et luba vaja oleks küsida. Valitsusel on volituseaduse järgi võimalus üksikutel aladel anda ja mitte anda, siis igatahes ei ole see õige kord minu arvamise järgi, et laenaja ise ette otsustada püüab. Soovitakse seadusega laenu korraldada, siis peaks igatahes niisuguste majandusliikude ettevõtete kohta kindlad kavad nende tasuvuse kohta rahvaesindusele esitatama. See on õieti see külg, millele tahtsin tähelepanu juhtida. Ei eita, et seaduses üksikud alad seadusega antava laenu kaudu väga vajalikud ja otstarbekohased on. Iseküsimus on aga, kas selleks igakord välislaenu peab kasutama, ja selleks erilist linnade tarvis tehtud välislaenu vajalik on teha. Minu eelkõneleja härra Jürman näitas juba sellele, et riigi tehtud välislaenu oma ülesannete hulgas nägi ette omavalitsuste finantseerimise võimalused, ja minu teada need võimalused ei ole kuni seniajani omavalitsustel mitte puudunud. Kuid loomulik on, et kui tullakse nii suurte kavatsustega, mis iseenesest pikema aja töö peaks olema, siis tekib kahtlus, kas siin liiga ette ei rutata, kas mitte üle oma jõu ei taheta elada. Sellelt seisukohalt ei saa meie praegust seaduseelnõu heaks kiita. Kui tahetakse küsimust tõsiselt kaaluda, siis meil ei ole midagi selle vastu, kui küsimus rahaasjanduse komisjoni's veel põhjalikumalt ja otstarbekohasemalt kaalumisele peaks tulema. Kui aga tahetakse seadus läbi viia selles korras, nagu ta praegu meie ees on, siis ei ole meil teist teed, kui peame selle seaduse vastu hääletama. (L. Johanson, stp: Mis Teie tahate? Kui palju miljoneid Teie tahate?)

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Sisuliselt ei ole selle seaduseelnõu vastu veel vaielnud ei põllumeeste kogude esindaja ega asunikude koonduse esindaja. Mõlemad on tähendanud, et seaduses on loetletud nende tööde nimestik, mis välislaenu abil tahetakse korda saata, ja seal on terve rida kasulikke ettevõtteid. Üks kõnelejatest ainult kahtles, kas need ettevõtted meil ka midagi sisse toovad, aga nende üldist tähtsust meie elus ei eitanud kumbki. Ei saagi näiteks selle vastu vaielda, et kui hakatakse ehitama turule uut kaubamaja, see mõjuks ka põllumeestele — nad võiksid paremini oma saadusi müüa, samuti mõjub see kalameestele — kalasaadused ei läheks nii ruttu hukka, kui praegu tuule ja vihma käes. Ei saa ka vaielda elektriijaama laiendamise vastu, selle järele on suur tarvidus, samuti külmetusehoone ja teiste sarnaste ehituste vastu.

Mille vastu vaieldakse, see on viis, kuidas valitsus seaduseelnõu esitab ja kuidas see Riigikogus tahetakse läbi viia. Meil ei ole seda viisi lähemalt teada ja meie oleksime tänulikud olnud, kui härra Penno oleks vaevas võtnud seda viisi lähemalt kirjeldada. Valitsus on selle seaduseelnõu esitanud, rahaasjanduse komisjon on seda hulk aega kaalunud läinud kevadel, seadus ise on lühike, arutamise aega on igal erakonnal küllalt olnud. Kui nüüd tullakse ja öeldakse, et seisukohavõtmine on raske, et seaduseelnõu tuleks uuesti komisjoni anda, siis peavad ühed või teised põhjused olema, meie aga neid põhjusi ei tea, meie koalitsiooni erakondade „ülemkotta“ ei kuulu. Meie Riigivanema juures on iga kesknädala õhtul — või ei tea, mis päeval, igatahes nädala keskel — koosviibimine, millest koalitsiooni erakonnad osa võtavad, aga mul ei ole teada, kas nad seal omavahelisel koosviibimisel ka käesolevat seaduseelnõu on arutanud või mitte, ja ma oleksin väga tänulik, kui valitsus ütleks, misuguste seaduste hulka kuulub käesolev seaduseelnõu, kas sarnaste hulka, kus selle arutamisel valitsuse ühise laua taga istus põllumeeste kogude esindajaid kolm, koonduse esindajaid — 2. (Vahelhüüded.) Seal on esindajad. Kas on seda seaduseelnõu seal ka kaalutud ja kuidas see valitsuses on läbi tulnud ja missuguste hulka see seaduseelnõu kuulub? Kas sarnaste hulka, mida on koalitsioonid omavahel arutanud? Ja kui mitte, siis tuleks vormuleerida seda ettepanekut nii, et meie ei ole saanud selle kohta seisukohta võtta, mida lähemal ajal teeme, ja sellepärast tuleks arutamine nii kauaks katkestada.

Missugune seisukoht valitsusel selle seaduseelnõu kohta on? Meie oleme näinud, et valitsus seaduseelnõude kohta oma seisukohti vahetab, vahest on tal mõne seaduseelnõu kohta mõne päeva jooksul mitu seisukohta. Missugune oleks siis praegune valitsuse seisukoht?

Need etteheited, mis härra Penno nii suurel hulgal tegi, need ei ole sihitud linnade vastu, sest linnad ei aja oma asju Riigikogu kaudu. Need etteheited on sihitud valitsuse vastu. (R. Penno, as: Ei, ei, see ei ole valitsuse oma!) See on ju valitsuse eelnõu. (R. Penno, as: Mina räägin just Riigikogust.) Tähendab, Teie tahate nii, et täna tuleb eelnõu valitsusse ja homme Riigikogusse. (Vahelhüüde.) Siin on ju peale kirjutatud: Vabariigi Valitsuse ettepanek, ja ega Vabariigi Valitsus ei anna oma allkirja sellele, mida ta omaks ei võta. (J. Loosalu, as: Teil paras juhust näidata oma tahet!) Igatahes tuleb seda

võtta Vabariigi Valitsuse ettepanekuna, millele alla kirjutatud ka teie esindajad. Kui teie oleksite vastu vaielnud, siis oleks sellega ka arvestatud, sest härra Köster ütleb alati vastu rindu lüües: „Mina olen mees, keda arvestatakse“. Sellepärast oleks ka siin valitsus sellega kahtlemata arvestanud. Ja nüüd tullakse ning öeldakse, et see ei ole vastuvõetav. Vabariigi Valitsuses ei vaielda seaduseelnõu vastu, aga kui Riigikogusse tuleb, siis hakatakse sellele vastu vaidlema selleks, et teha „maahäält“. Siin vaieldakse vastu selleks, et teha jämedat demagoogiat, seda esiteks ja teiseks, et midagi välja pressida. Eestis on läinud moodi väljapressimine. Ja teie keskelt on öeldud, andke meile need ja need summad, ja meie oleme siis selle seaduseelnõu poolt. Ma usun, et Riigikogus on küllalt inimesi, kes tõendada võivad, et siin niisugune kaubitsemine käimas on. Kas see ei ole siis kõige jämedam hangeldamine seaduseelnõuga? Teie ei ole selle seaduseelnõu vastu, teie tunnustate neid tarvidusi, aga teile on tarvis...

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Johanson, ma leian, et Teie väljendus „jäledam“...

L. Johanson (stp): Ma ütlesin „kõige jämedam“. Nii et siin tahetakse mingisugust vastutasu saada. Mina ütlen aga, et see ei ole õige poliitiline talituseviis. Teie käes on valitsus, teil on enamus, teie võite seal teha, mis teil tarvis on ja mida teie õigeks peate. Ja sellepärast ei ole teil kõlblist õigust selle seaduseelnõu vastu vaielda sellepärast et teie tahate midagi „muud“ veel läbi viia. Viige see valitsuses läbi, viige see Riigikogus läbi, siis olete teie õieti talitanud, siis keegi teile etteheiteid ei tee. Aga nagu teie praegu talitate, ei ole õige poliitiline viis, ja sellepärast mina täiesti ühinen härra Penno'ga, et „see viis, kuidas Riigikogus tahetakse küsimusi arutada, ei ole õige“, vaid peab ütleva, et see lõhnab korruptsiooni järele ja näitab, et teie siiski ei kõlba valitsejateks.

R. Penno (as) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean öiendama, et ma ei ole sidunud käesoleva seaduse vastuvõtmist ühegi teise seadusega.

Mina olen siin tähelepanu juhtinud mitte sellele, kuidas valitsuses seadus läbi läheks, vaid sellele viisile, kuidas Riigikogus üksikuid seadusi kiiremini ja liiga kiirelt tahtakse läbi viia. Ma ei ole käsitanud küsimustest valitsuses, sest ma ei tea neist.

J. Loosalu (as): Austatud Riigikogu liikmed! Kui eelkõneleja härra Johanson siin midagi ette heita kellelegi võib, siis tehku seda kõigepealt endale.

Seisukord on niisugune, et kui kevadel härra Johanson tindipoti juures sullepa järele haaras, et anda midagi teha komisjonile, siis leidis ta sellejuures, et kui tarvis, siis müüme kas või riigi maha. See on iseloomustavamaks jooneks, kuidas seda seadust arutati.

Minul ei ole põhjust rääkida linnade majanduseelu korraldamise vastu, kuid mispärast tullakse valitsusse ja Riigikogusse niisuguse ettevalmistamata küsimusega. Nõutakse, et riik andku linnadele poolteist-miljardilise laenu peale kindlustus... (J. Vain, stp: Kas on riik mõne linna eest maksnud, nagu mõne ärimehe eest?) Ma olen arvamisel, et riik on pidanud omal ajal tõesti palju kannatama. Aga see on neist aegadest, kus sotsialistid on valitsenud ühes põllumeeste kogudega.

Alles läinud aastal nägime, kuidas riik pidi enda peale vastutuse võtma, õieti välja maksta selle võla, mis on Tallinn teinud veevärgi ehitamiseks. Varemalt nägime, missuguseid sekeldusi on olnud riigil väikese summa pärast, mis oli hobuse-konka eest tasuda. Ei olnud muud, kui riik ole hea, maksa välja. Seega näeme, et linn valitseb tervet riiki.

Praegusel korral võime meelde tuletada Lätimaad, kes ei saa välislaenu sellepärast, et Riia ei korralda oma võlgu. Nähtavasti käime meie sedasama teed, teeme laenu mõeldes, küll siis riik hoolitseb, kui häda käes. Kas ei tule mõne aja pärast meil samasugune seisukord, et 1,5 miljardit on linnadele välja laenatud, ja linnad ei suuda seda maksta. Riik tehakse vastutavaks laenu eest, ja kui ta tahab head vahekorda alal hoida teiste riikidega, siis võtku see võlg enda peale.

Meie näeme esitatud seaduseelnõu § 5. puhul järgmist: „Rahaministrile jääb sejuures õigus summade väljaandmist seisma panna, kui linnaomavalitsused ei tarvita summasid kindlaksmääratud otstarveteks“. Kas see on mingisugune abinõu, millega saame linnu sundida, et nad oma kohuseid täidaksid? See on lause, mis praegu Riigikogule oleks nii öelda teatud söödaks.

Me teame väga hästi, et hiljuti tehtud välislaenust on meil osa raba kasutamata. Sagedasti kuuleme etteheiteid selle juures, et raha seisab. Ja kui ükskord tuleb niisugune olukord, et riigivalitsus tahab linnade suhtes seisma panna laenatud summade väljaandmise, siis on opositsiooni ajakirjandus jälle

kisa täis, et riik segab end linnavalitsuse asjadesse. Nüisugune järelevalve abinõu muutub nulli väärtusega nähtuseks, ja sellesse ei saa meie kuidagi uskuda. Meie riigile ei ole ükskõik, kas linn hakkab oma kodanikke koormama suurte maksudega otse utoopiliste ettevõtete asutamisega. Ma nimetasin just „utoopilised ettevõtted“, sest linnade juures tuleb tõesti nüisuguseid nähtusi ette.

Võtame Tallinna linnavalitsuse tegevuse. Vist kõigil komisjoni liikmetel, kes sellest komisjonist osa võtsid, pole asjaolu meelet läinud, kui valusalt ja põhjendatult arvestati Tallinna linnavalitsuse tegevust. Kõigile jäi mulje, et seal äärmiselt liialdatakse demokraatlikkuse ja laiutamise pärast. (Pahemalt poolt: Mis jutt see on?) Olgu see kuidas on, aga katsuge selle vastu vaielda. Kui meie Tallinna linnavalitsuse majapidamist vaatame, siis näeme, et see ei ole otstarbekohane olnud.

Meile esitatud seletuskirjast näeme, et linnad kavatsesid asutada ettevõtteid, mis majanduslikult ei ole tasuvad. Võtame Eesti panga võla tasumise, mis produktiivsust linnal sellest on? Edasi, linnapanga põhikapitali täiendamine. See on üks väga poliitilise iseloomuga pank ja seda tahetakse riigi garantiiga üles upitada. (Hulgalised vahelhüüded. — L. Johanson, stp: Väga iseäralik pank on maapank oma juhatuse poolest.) Pankades, ja ka Tallinna linna pangas, on raha küllalt kogunud. See raha seisab, pank seda tarvitanud ei ole, ja nüüd tahetakse valitsuse garantiiga veel raha sisse tuua välismaalt.

Rahalaenamisel on aga suured protsendid maksta, iga aasta tuleks umbes 150 miljonit senti välismaale maksta. Ei või ometi ühtepuhku summasid välismaale vedada.

Ei tohi unustada, et praegu on laenamisel rahaprotsent kõrge, mõne aasta pärast on see protsent langenud. Siis on linnad üles ehitatud vähetasuvad asutused, siis on võlatasumine ja võistlus raske. Linnavalitsused, — mitte ükski Tallinna, vaid ka teised, — hangivad endile varandusi, kuid ei jõuta neid hästi tulundada, korras pidada. Tallinna linnavalitsus peab endal mõisasid. Misugune mõte on linnavalitsustel mõisasid oma kätte võtta? Kui meie tahaksime teha välismaa eeskujuga järgi, siis ei tuldaks nõutama valitsuselt garantiid, et linnadele laenata. (Vahelhüüded pahemalt poolt. — A. Tammann, tõer: Soome linnadele tehti alles hiljuti valitsuse garantiid.) Olgu lugu kuidas on, lubatagu mulle juhtida tähelepanu sellele, kuidas praegu Tallinn näiteks peab oma käes mõisasid. Minu härrad, kes teie iseäranis pooldate maareformi, olete

ometi jõudnud veendumusele, et väikemajapidamised endiste mõisade asemel on suurema viljakusega, väikemajapidamistes töötatakse palju suurema hoolega. Linnad aga peavad mõisasid. Kui Lehmja ja Kurna mõisad välja jagataks, siis annaksid need maad rohkem tulu. Ma usun, et need mõisad lähevad jagamisele varem või hiljem, ja siis on linnahärrad esimesed, kes tormi jooksevad nende mõisade peale, et seal asutada suvilaid. (Vahelhüüded pahemalt poolt.)

Teame, missuguseid suuri raskusi linnavalitsus oma suure varanduse hankimisega peale paneb näiteks linnarentnikkudele. Siin ei ole otstarbekohast majandust, linna tähelepanu valgub laiali. (K. Ast'i, stp vahelhüüe.) Mis Teie, härra Ast, räägite, Teie juttu ammu ei usta. Meie teame, et just Teie erakonna tegelaste hulgas on neid, kes tahavad viletsuselt loorbereid lõigata, ja kui tahetakse väikemajapidamisi muuta elujõulisemaks, siis on sotsialistid kohe selle vastu. (Hulgalised vahelhüüded pahemalt poolt. — J. Voiman, stp: Mis lorijutt see on?)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Oinas, rkl. Loosalu on oma kõneõiguses, ma palun mitte rikkuda seda õigust.

J. Loosalu (as): Seisukord on selge, praegu Riigikogu enamuses valitseb väga ebaotstarbekohane meeleolu ja püüe. Meie teame näiteks väga hästi, kui rahaasjanduse komisjonis tuli arutamisele sarnane seaduseelnõu, mis maale oleks võinud huvitav olla, maa- ja tööpuudust vähendada, seda kõrvaldada, see oli nimelt asunduskapitali seadus, siis nõuti igasuguseid aruandeid, kalkulatsioonid, kindlaid programme, väljavaateid. Kuid missuguseid kalkulatsioonid näeme käesoleva linnadelaenu seaduseelnõu juures? Neid ei ole. Nõutakse Petseri linna majandusliku olukorra tõstmiseks 100.000 krooni — siin on need kalkulatsioonid, mis Riigikogu peab uskuma. Ja ei või enesele ette kujutada, ei tea kui suuri investeerimisi Petseri linn hakkab toimetama, mis niikuinii tulevad veel lõpuks riigi kanda. Edasi, Pärnule nõutakse 1 miljon krooni. Ja see peab olema kalkulatsioon, mille põhjal Riigikogu peab otsustama.

Kui rahaasjanduse komisjonis hakati lähemat selgust nõutama linnade kavade kohta, siis tuldi sotsialistide poolt nõudmisega — läbirääkimised lõpetada, ja hääletenamusega viidi see ettepanek läbi.

Ma tuletan seda sellepärast meelde, et austatud Riigikogu liikmed, kes rahaasjanduse komisjonis ei olnud, peaksid selgusele jõudma, missuguse pealiskaudsusega on see seadus-

eelnõu läbi vaadatud. Riigikogu istungjärgu lõpetamisel tuli see veel viimasel silmapilgul Riigikogusse ja siis katsuti see ülepea-kaela läbi suruda teatud erakondade poolt. (J. Vainu, stp vahelhüüe.) Minu teada tekkisid sellest igasugused vaidlused, vaieldi komisjonides, kaubeldi valitsuses j.n.e. (K. Ast, stp: Kuidas tikustrustiga asi oli.) Mina ei taha täit vastutust kanda tikustrusti loomise üle. (Vahelhüüe pahemalt poolt: See läks ludinal. Kauplemine oli seal tähtis moment.)

Ma tahtsin tähelepanu juhtida sellele, et ei ole õige, kui tänavusel raskel majanduslikul aastal valitsus hakkaks linnadele käemeheks ja täie vastutuse enda peale võtaks. See ei ole rahvamajanduslikult seisukohalt õige, ja seda olukorda ei võiks ka Riigikogu õigeks pidada. Kui mõned Riigikogu erakonnad seda õigeks peavad, siis jääb küll maksma sotsialistide lause: kui tarvis, müüme kas või riigi maha! (Vahelhüüed pahemalt poolt.) See on sotsialist Johanson'i sõna, mitte minu.

Kokkuvõttes pean ütleva, et ei saa keegi vaidelda selle vastu, et teatud ringkonnad oma majapidamist korraldavad. Praegusel korral keerleb küsimus selle ümber, et valitsus ei peaks käemeheks või vastutajaks olema niisuguste ettevõtete laenude eest, kes oma majapidamisi ise võivad korraldada ja peavad korraldama. Kardame, et on ükskõik, kuidas linn end saab edaspidi finantseerida, vastutus läheb ikkagi täiel määral riigi kanda. Siin läheb kaks voolu vastamisi: nende summade saamiseks, mis maale lähevad, tehakse takistus niipalju kui saab; kui aga linnast jutt on, siis otsustatakse ühe ööga ja võetakse vastu laenutingimine suud lahti tegemata. Ma vaidlen just selle vastu, et valitsus võiks siin garantiid anda. Tehku linnad laenu ise omal vastutusel, siis ei ole kellelgi midagi öelda. Väga kahtlane on seda riigi vastutusel teha. Soovitan igatahes tähelepanu panna sellele, et meie linnad oma kavade ja teomeeste pidamisega oma kodanikke üleliiga ei koormaks, ja ma kahtlen, kas linnad seda laenu mõnekümne aasta pärast välja maksta jõuavad.

Rahaminister A. Teetsov: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nähtavasti on see seaduseelnõu teatavaid kahtlusi esile kutsunud, kas see seaduseelnõu küllalt otstarbekohane on. Selle juures on teatavaid mõtteid esile toodud, mille kohta ma seletust annan ja mis võibolla siis need kahtlused kõrvaldab. Kõige mõõduandvam küsimus, mis selle juures kerkinud, on see, kas meie rahva majanduslik kandejõud kannab seda laenu ja

selle protsente, ja see võib meie rahva majandusele saatuslikuks saada. Selle juures tähendan ühele asjale. Seaduseelnõu näeb ette, et see laen, mille linnad teevad, peab olema puht produktiivne, see tähendab, laen peab produktiivsetesse ettevõtetesse paigutama. Selleks on sanktsioon ette nähtud, kuidas valitsus ennast selle eest garanteerib, et raha mujale ei läheks. Pean tähendama, et kui vaatame laenude summat, mis meil praegu kanda, siis peab ütleva, et meie kurbloomus on see, et kõik laenud, mis tehtud, on peaaesjalikult tarvitamislaenu olnud, et see ei olnud raha, mis produktiivsetesse ettevõtetesse paigutatud, välja arvatud kaks viimast laenu. On veel kolmas, raudtee-laen, mis Inglismaal tehtud. See raudteelaen on võrdlemisi väike laen. Laenude kohta, mis produktiivsetesse ettevõtetesse paigutatud, peab ütleva, et need on endid hästi ja otstarbekohaselt õigustanud. Raudteematerjalide muutmise juures ei saanud küll keegi vastu vaidelda, et see otstarbekohane ei oleks. Rootsi laenu kohta ei ole kahtlust, et see on põllumajandusele suureks kasuks olnud. Isegi tänavu oli vaja sealt põllumajandusesse raha juhtida, ja see oli võimalik, sest maksutähtajad lubavad seda veel. Kui viimast rahvasteliidu laenu vaatame, siis on jälle käega katsutav tagajärg meie majanduses. Kõik teised suured laenud on hädatarvilikud olnud, ei ole neist mööda päästnud, ja need on meie riiklusele fundamendiks olnud. Aga need ei ole produktiivsed laenud ja meil tuleb aastate jooksul nende pealt protsente maksta ja kulu näha.

Praegune laen on ette nähtud puht produktiivseks laenuks. Küsimusele, kas see välisvaluutat meile sisse toob, on natuke raske vastata, aga ma olen päris kindel, et see laen, võtame näiteks mitte üksi Tallinna, vaid ka teiste linnade elektriijaamade kordaseadmiseks on täiesti produktiivne laen. Sest kui meie elektriijaamad on nii korras, et need rahva nõudeid täiesti rahuldada suudavad, siis jääb petrooleumi sissevedu vähemaks, ja meie hoiame sellega välisvaluutat kokku. Niisuguseid näiteid võiks mitmelt poolt tuua. Välisvaluutat otsekohe, niiviisi, nagu pekoni või võid välja vedades, meie küll ei saa, aga kaudselt jääb see valuuta meile sisemaale. Mis meil sellest siis kasu on, kui meie ühelt poolt või ja pekoni eest välisvaluutat saame, teiselt poolt aga selle petrooleumi eest välja anname. Niisuguseid näiteid võiks veel tuua, aga ei ole mõtet neid üksikult üles lugema hakata. (M. Laarman, põl: Oleks huvitav kuulda, mis veel on.) Võtame kas või linnapanga põhikapitali. Seal ei ole ühtki

kahtlust, et linnapangal on võimalust ise välismailt laenu saada, aga on päris kindel, et laenutingimused on siis teised, kui selle ühtlase ja organiseeritud laenu juures. Meie teame, et see laenude küsimus üksikute linnade poolt on vana, see ei ole uus sel aastal üles kerkinud küsimus, ja sellest on juttu olnud, et see ei ole õige, kui üksikud linnad mööda ilma omale laene otsima lähevad. Niisugune organiseerimata laenude hankimine mõjub ainult halvavalt ja halvasti. (R. Penno, as: Ega sellele vastu ei vaielda.)

Siin tuleb nüüd veel küsida, kas on praegune moment kohane selleks, et seda laenu teha. Ma puudutaksin natuke tehnilist külge selle laenuküsimuse juures üldse. Niisugune laen ei lähe nii ruttu. See võtab palju eeltöid ja selgitust, ja tuleb ka seda õiget momenti valida, millas seda laenu üldse teha. Ma tähendan ühele asjaolule, et kevadel oli mul läbirääkimisi mõne välismaa finantsmehega, ja need kuulutasid juba siis ette, et nad kevadel teatavatel tingimustel võiksid välislaenu garanteerida, ning tähendasid, et sügisel laenu üldse ei saa. Praegu on tõesti niisugune olukord, kus ei ole ühtki võimalust välislaenu saamiseks. Kui meie jääme soodsat momenti ootama välislaenu saamiseks ja siis alles vastava seaduse vastu võtame, võib soodne moment juba möödas olla, ja seadus muutuks seks puhuks jälle otstarbetuks. Seadust on selleks vaja, et eeltööde tegemiseks linnadele võimalust anda. Mul on andmed Hannoveri provintsi laenu kohta, seal on niisugustel tingimustel välislaen tehtud, et mina kui rahaminister oleksin esimene, kes ei lubaks meie linnadeliidul neil tingimustel laenu teha, sest see on tunduvalt raskem kui meie rahvasteliidu välislaen. Laen on 8-protsendiline ja kätte saadakse netto 88,5 protsenti, see on puhtalt 1% halvem kui meie rahvasteliidu laen, ja juba rahvasteliidu laenu juures heideti ette, et see küllalt headel tingimustel ei ole tehtud. Küsimuse kohta, kas on praegu otstarbekohane välislaenu teha, halba põllumajanduslikku aastat silmas pidades, sellejuures pean otsekohe ütleva, et kui meie laenu nüüd kätte saaksime, oleks see meie halvale põllumajanduse aastale suureks abiks. Häda on ainult see, et seda kohe kätte ei saa, see võtab vähemalt 1½ kuni 2 aastat, kui laenu kättesaamisest üldse juttu võib olla. On selge, et kui meil on ka põllumajanduslikult raske aasta, siis värske kapitali juurdetulek oleks kasulik kaudselt ka põllumajandusele, kuigi see otsekohe põllumajanduslik laen ei ole. Puudus seisab ainult selles, et meie laenu tänavu kätte ei

saa, vaid peame ootama. Minu arvates, ette toodud kaalutlusi arvesse võttes ei ole ühtki põhjust linnadeliidu laenule vastuolemiseks.

O. Kask (töer): Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Härra rahaminister selgitas juba seda laenuküsimust, ja nii ei taha mina pikemalt selle juures peatuda, ma tahaksin vaid puudutada täiendavalt mõnda asja. Nimelt on päris selge, et meie linnad võivad iseseisvalt laenu teha riigi garantiita. On pakkumisi olemas linnadeliidul. Oleks ka riigil kasu, kui laen ühiselt korraldatud saab, kusjuures riigi garantii on täitsa vormiline. Tingimusel, kui laenu riigi garantiiga teha, on laenuprotsent palju soodsam. (J. Laidoner, põl: Siis maksate kõrgemalt, kui siseturu protsent!) Härra rahaminister ütles juba, et seda laenu ei saa teha, nagu arvas härra Jürman, kiires korras, vaid see võtab aastaid aega. Hea oleks, kui esimese osa pantkirju saaks turule lasta tuleva aasta novembris või detsembris. Igatahes on kõik linnad linnadeliidu ettepanekuga ühinenud ja täitsa ühel arvamisel, et võib laenu teha ainult soodsatel tingimustel. Meie võtame vastu ettepaneku, kui saame laenu kuni 7%, sinna juurde amortisatsioon. Ma võin öelda, et Pärnu linn ei saa ühineda selle laenuga, kui protsent ulatub üle seitsme. (J. Laidoner, põl: Praegu võib 9% saada.) Garantiseadus on täitsa raamiseadus, mis annab valitsusele kõik õigused kätte, valitsus kindlustab end igapidi ja ainult sel juhul ühineb laenuga, kui see on soodne. Riigikogu annab ainult vormilise garantii, ja ma arvan, et ei ole mingit põhjust takistada praegu selle vormilise garantii väljaandmist.

Juhin teie tähelepanu teistele riikidele. Teistes riikides, näiteks Soomes, on linnade laen läbi viidud valitsuse algatusel juba mitu aastat tagasi.

Kuid riik pidas seda tarvilikuks ja kasutas poole sellest ära. (J. Laidoner'i, põl vahelhüüe.) Seda tehti siis, kui Soome riigil seda tarvis oli, ta tegi seda enne meie välislaenu. Vahepeal on aga seisukord stabiliseerunud ja laenuprotsent alanenud. (J. Laidoner, põl: Aga Ameerikas tõusnud.) Mina ei ole asjatundja, kuid pean ütleva, et seal on oma suured majanduslikud põhjused.

Mis puutub nendesse kavadesse, siis on selge, et need kavad on esitatud pealiskaudselt. On täiesti võimata, et meie saaksime kõigi nende kavade juures kohe põhjaliku kalkultatsiooni anda. Ma võtan näiteks Pärnu linna veevärgi. On selge, et kui välislaen tehakse, ja kui kalkultatsioon on välja töötatud ning ilmsiks tuleb, et veevärk ei tasu ennast ära,

siis me ei tee seda lihtsalt. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Laenu üldsumma garantiis määratakse ära, aga keegi ei pruugi kõige suuremat summat võtta, vaid võib vähema summaga ühineda.

Mina olen rääkinud Tallinna linnavalitsusega ja neil on samasugused kavatsused.

Tagasi tulles uuesti näiteks Pärnu veevärgi juurde pean tähendama: kui meie tahame saada Skandinaavia riikidest suvitajaid ja valuutat, siis ei või ette kujutada, et meil ei ole veevärki. Kui võtta aialinna iseloom ja kaaluda, kas tarvitusele võtta filterveevärk või mõni muu veevärk, siis on seda otsekohe raske öelda. Ei saa otsekohe 500.000 senti välja anda, kui ei ole selgunud, kas üldse Riigikogu laenu pooldab, vaid tuleb üldine kava kokku seada ja hiljem enne laenutegemist üksikasjalik kalkulatsioon välja töötada.

Teine asi on veevärk Tartus. On selge igäihele, et see peab teostatama, sest Tartu elamute tihedus ja rohkus ning linna iseloom õigustavad, et veevärk peab sinna saama. See oleks ka ammu juba Tartus olnud, kui poleks olnud vahepeal takistavaid sõjalusid.

Meie linnadel oli täitsa võimata, kui arvesse võtta raskeid olukordi, oma majanduslikke ülesandeid täites jooksva eelarveaastaga praeguses kavas ettenähtud asutusi ja ettevõtteid ellu kutsuda. Uute vaestemajade, koolimajade ehitamine ning ka haigemajade laiendamine, neid ei saa võtta välislaenu juurde, vaid seda peavad linnad oma jooksvate eelarvetega teostama riigifondide abil. Öeldakse, et hoiusummad pankades tõusevad ja neid võib ära kasutada. Kuid ka seda ei saa uute ehituste teostamiseks kasutada. Võtke hüpoteeklaen; ka see on praegu liiga kallid — 14. Seda on võimata ehitusteks kasutada. Niisama on pikalaenu protsent — 9 + kustutuseprotsent — ja sellepärast on ka pikalaenu rahaga raske uusi ehitusi teostada linnades.

Kahjuks seisab osa meie riigi välislaenu raha Saksamaal. Minu arvates nii see kõige kasulikult ei ole, see kannab väikest protsenti, ja küsima peab, miks seda kasulikumalt ei lasta ringi käia. (A. Tupits, põl: Mispärast see Saksamaa pankades seisab?) Küsige sealtpoolt, kuhu see asi puutub. (Vahelhüüe.) Mina ei taha siin etteheiteid teha.

Siin öeldi, et pikalaenu pangast võib laenu saada. Laenu on saanud sealt üksikud omavalitsused, suurem osa on aga ilma jäänud. Ja kes seda on teinud, see on teinud seda häda sunnil. Seda laenu nende protsentidega — 9% + kustutuseprotsent — on linnadel raske kasutada.

Neil kaalutlustel võiksid üksikud linnad kokku, näiteks Tallinn, Tartu, Narva, välislaenu teha. Aga sel juhul jääks meil terve rida väikseid linnu kõrvale. On võimata, et iga üksik linn mõnemiljonilist välislaenu hakkab tegema, sest iga soliid pank, kes võib välislaenu anda, ei tee väikeste summadega tegemist. Kulu ja tülitamine on sellejuures suurem, loomulikult jääb see kõrvale. Et ka väikelinnadele vastu tulla, siis võttis linnadeliit seisukoha, tehtagu ühine laen valitsuse juhatusel ja otstarvete kindlaksmääramisel iga ettevõtte kohta, kus linnad valitsusega lähemas kontaktis laenu saaksid. Ma arvan, et siin ei võiks Riigikogu poolt mingisugust takistust olla. Mulle paistab, et tänane võidujooks siin asunikude ja põllumeeste poolt maal poliitiliseks otstarbeks ainult on ette võetud. Siin katsutakse Nurmi moodi tormata, kumb ette saab, meeoleu teha ja eriti poliitilist sihti kasutades praegusel raskel ajal näidata: vaadake, mis linnadele tehakse, aga maa peab kannatama. (K. Tonkman, põl: Eksitus! — A. Laur, as: Raske eksitus!) Ma ütlen, oleks palju parem olnud, kui see asi oleks otsustatud kevadel. Imelikul viisil tehti kevadel sellest poliitiline number, ja loomulikult ei tahtnud ükski partei obstruktsiooni teha ja sundida Riigikogu veel koos istuma. Kui küsimus oleks kevadel otsustatud, oleks suvel saanud eeltöid teha, ja küsimus oleks palju kaugemal olnud. Kuid ei ole ka tagajärjeta praegu asja kaaluda ja arutada, võib väga hästi järgmisel aastal laenu teha, ega midagi katki pole. Ma loodan, et kui härrad Riigikogu liikmed asja kainelt võtavad ja valitsust otsekohealt usaldavad, kellele võim on antud laenu korraldamise juures, ja selleks takistusi ei tee, siis võiks võitlus maa ja linna orientatsiooni juures ära jääda. Meie maa ja linnad võivad väga hästi käsikäes käia. Ka maa saab kasu, kui linn uut tööd ja uusi ettevõtteid juurde loob.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra rahaministri ja Pärnu linna-pea seletused on toonud juba teatavat selgust küsimuse kohta. Eelnõule on vastu räägitud kahelt poolt. Põllumeeste rühma esindaja rääkis vastu sisuliselt, leides, et praegusel ajal ei ole kohane teha välislaenu, ja et ei ole üldse lubatav teha nii suurt välislaenu, see oleks riigimajandusele raskeks koormaks, nimelt käiks laenu kustutamine ja protsentide tasumine tulevikus üle jõu, arvesse võttes meie ebastabiilset välismaksude bilanssi. Asunikude rühma esindajate poolt rõhutati aga eriti seda, et kord, kuidas seaduseelnõu tahtakse Riigikogus läbi viia, ei olevat õige.

Sisuliselt räägiti vähem. Paistis üldse umbusaldus linnade vastu, eriti tungis läbi see umbusaldus rkl. Loosalu' sõnadest.

Peatun lühidalt kõigepealt läbivaatamise korra juures. Siin on paista lastud, nagu suruks sotsialistlik rühm, üldse pahem tiib, valitsusele eelnõu peale, kohustataks valitsust garantiid andma, nagu oleks valitsus otsekui mingisugune ohver. Härra rahaministri kõne tõi selles mõttes selguse, et niisugune asjade lavastus ei ole õige. Tegemist on valitsuse eelnõuga. Sotsialistlik rühm hääletab sellepärast selle poolt, et linnadele on välislaen tarvilik, ja et sotsialistlik rühm loodab, et linnadeliit Vabariigi Valitsuse kontrolli all mõttetult laenu ei tee. Siin ei ole tegemist poliitilise usaldamisega, vaid majandusliku.

Seaduseelnõu on õieti volituse andmine valitsusele, et valitsus, andes laenu kohta riigi garantiid, aitab linnadel parematel tingimustel laenu teha.

Rkl. Loosalu' mõtetest väljendus, nagu tähendasin, täielik umbusaldus linnade vastu. Härra Loosalu rääkis mingisugusest pahempoolsest lautamisest, eriti Tallinna linnavalitsuses. Rääkis, et riik olevat ära tasunud linna eest veevärgilaenu, konkalaenu asjus olevat tulnud riik päästjana vahele j. n. e. Sarnane asjade kirjeldamine ei ole õige. Mingisugusest „pahempoolsete lautamisest“ ei saa olla juttu meie linnade suhtes juba lihtsalt sel põhjusel, et linnad ei ole veel, ka Tallinnas mitte, pahempoolsete käes, kahjuks. Suuremas osas linnades on eesotsas parempoolsed, juba sellepärast langeb täielikult ära etteheide pahempoolsete lautamisest.

Mis puutub Tallinna veevärgi laenusse, siis soovitas just valitsus linnale seda laenu teha, sest et tollekordne rahaminister riigi rahanduse seisukohalt seda tarvilikuks pidas, Tallinna linn ise oli passiivne. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Kas see laen õnnelik oli või mitte, selle juures ma ei peatu. Minul oli tähtis ainult konstateerida, et veevärgi laenu oli tingitud teistest asjaoludest, mitte aga pahempoolsest lautamisest.

Mis puutub Tallinna konkalaenude väljaostusummasse, siis oli just välisministeerium see, kes rõhutas tarvidust, mitte nii väikest summat maksta, kui seda linn soovis. Kui aga valitsus pidas tarvilikuks suurema summa maksta, siis oli loomulik, et valitsus selleks ka raha andis.

Mis puutub käesoleva seaduseelnõu arutamise korrasse, siis tähendas üks asunikkuide rühma esindaja, et rahaasjanduse komisjonis ei olewat võimaldatud andmete põhjalikku läbivaatamist, olevat isegi läbirääkimised lõpetatud. (Vahelhüüe: See oli härra Loo-

salu.) On õigus, et komisjonis läbirääkimised lõpetati, kuid mitte selles mõttes, et kuidagi takistada asjasse selguse toomist, vaid selleks, et obstruktsioonikõnede pidamist lõpetada, kõnede pidamist, mille juures kõnelejad ise naersid ja oma kõnet tõsiselt ei võtnud. Räägiti ainult selleks, et ei saaks asja kevadisel komisjoni koosolekul lõpetada. Mingisugust selgust need kõned asjasse ei toonud.

Mis puutub küsimusse, kas on asi iseeneest selge, siis olen mina isiklikult ja meie rühm seisukohal, et kuna siin Riigikogu välislaenu ei tee, vaid linnad riigi garantiid tingimisel, siis ei ole tähtis ja mõduandev see, et Riigikogule juba praegu esitataks täielikud kavad ja kalkulatsioonid või eelarved kõigi ettevõtete kohta, mis linnad laenu rahaga kavatsevad ellu kutsuda. See nõudmine ei ole küllalt põhjendatud, see teeks asjatuid kulusid, sest eelarvete kokkuseadmine on kulukas. Meie ei tea veel, kas linnadel üldse korda läheb laenu teha. Kui laenu võimalik, siis on loomulik, et linnad esitavad siis juba üksikasjalikud kavad. Need kavad vaatavad läbi linnadeliit ja Vabariigi Valitsus, varem aga täielikke üksikasju nõuda oleks, nagu ma juba tähendasin, linnade koormav ja vähe põhjendatud. (J. Loosalu, as: Täiesti uus süsteem!) Ei ole uus, vaid loomulik süsteem, sest siin on tegemist, nagu eelpool märkisin, volituse andmisega valitsusele.

Põhimõte linnade välislaenu tegemisel on see, et laenu läheks tulutoovatele ettevõtetele. Riigikogu sotsialistlik rühm asub seisukohal, et välislaenu ei tule teha uisapäisa, ja et raha peab minema tulutoovatesse ettevõtetesse. Välislaenu tasuda ei ole kerge. Kahtlemata on õige see härra Jürman'i väide, et välislaenu paneb kohustuse peale tulevastele aastatele. Täiesti asjatu on etteheide sotsialistide suhtes, nagu mõeldakse linnadele välislaenu lubada uisapäisa, mõtlemata, mis selle tagajärg, müüdagu selleks kas või riik maha. Niisuguste etteheidetega, nagu tuli härra Loosalu, ei tohiks Riigikogu liige esineda. Kui vastast arvustada, peab arvustus olema asjalik, aga niisugune arvustus, nagu sellega täna esineti, ei ole arvustus. Niisugusele tasapinnale ei tohiks ükski Riigikogu liige langeda, et ta asjadele annab niisuguse värvi, mille mingit põhja all ei ole.

Püütakse tõendada, nagu oleksid sotsialistid selle vastu, et raha läheks maale, et inimesed maal tööd saaksid. Rkl. Loosalu tähendas, et sotsialistid olevat sellepärast asundusekapitali vastu. Rkl. härra Loosalu! Sotsialistid olid sellepärast asundusekapitali seaduse vastu, et see tarvilikult ei kindlusta maal tööd. Meie nõudsim, et enne asun-

dusekapitali otsustamist tuleb esitada Riigikogule seaduseelnõu, mis määrab asundamise alused ja korra, et teada, kuidas ja mis asundada. Meie soovisime, et riigi raha läheks oma õigesse eesmärki ja et meil tehaks tõelist ja elujulist asundusepolitikat. Siin aga valgustatakse asju nii, nagu ei tahaks meie üldse, et raha maale läheb ja et inimesed maal tööd leiaksid. See ei ole sugugi õige.

Arvan, et linnadeliit lastest koos ei seisa. Siin on tegemist meie vanema ja väljakujunenud omavalitsusega, nimelt linnadega. Olen veendunud, et see vanem ja intelligentsem omavalitsus uisapäisa ja halba laenu tegema ei hakka. Peale selle on valitsusel täielik õigus kontrollida laenu tarvitamise kava ja sealt vesivõsuid maha lõigata. Arvan, et Riigikogu võib seaduseelnõu vastu võtta. Kuid ei oleks halb, kui välislaenu tingimuste ja linnade laenu tarvitamise kavatsuste kohta edaspidi informeeritaks Riigikogu rahaasjanduse komisjoni ja ka Riigikogu, et rahvaesindusel võimalus oleks teatavat kontrolli pidada.

Vaheaeg kl. 12.05 min. — kl. 12.30 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

H. Martinson (tp): Imeliku nähtusena tuleb praeguse linnaomavalitsuste välislaenu eest vastutamise seaduse arutamisel ilmsiks just see, et valitsuse ja valitsust toetavate koalitsiooni rühmade esindajate arvamised käivad üksteisele vastu. Üks koalitsiooni rühma esindaja, härra Jürman tunnistab, et praegune linnade laen ei ole sugugi produktiivne, valitsuse esindaja aga, rahaminister kinnitab jälle, et see väga produktiivne olevat. Kuidas seda kokkukõlastada? Minu arvamise järgi on vaidlused laenuseaduse üle täiesti valele pinnale asetatud. On ilmaaegne vaielda selle üle, kas linnad seda laenu küllalt hästi tarvitavad. On peatingimus laenusaaamisel, kas linnad maksujõulised ja seda laenu jõutakse tagasi maksta ja riik siin kui shirant, kui vastutaja, kahju ei kannata. Andmete järgi, mis aruandja ette tõi, on näha, et linnad on täiesti maksujõulised. Kui see laen läbi läheb, siis teeb see kõigest 26% linnade varanduse üldväärtusest välja, ja seda peab igaüks tunnistama, et siis seda karta ei ole, et linnad maksujõuetuks jäävad. Kuidas aga linnad seda laenu tarvitavad, see on muidugi linnade omavalitsuste asi. Mina ei saa meie linnaomavalitsusi nii lapsikusi pidada, et nad ei tea, kuidas nad seda laenu tarvitavad ja pean täiesti üleauruseks selle üle Riigikogus

vaielda. Kui laen lubatakse, siis on see täiesti linnade omavalitsuste asi otsustada, kuidas või mis jaoks seda laenu tarvitatakse. Vastutajal — riigil — on sellest küllalt, kui laenusaaaja on maksujõuline. Andmed näitavad, et ta maksujõuline on, ja sellepärast pean oma rühma nimel toonitama, et meie selle laenu saamise vastu ei ole, sest see toob omajagu tööd juurde. Tööpuudus on niikuinii suur, ja kui need ehitused käima hakkavad, siis annavad need hulga inimestele tööd. Toonitan veel kord, et meie selle seaduse vastu ei ole.

A. Jürman (põl): Minu poolt ülesseatud küsimusele, mis oli peaausjalikult selles, kas on näha, et meie suudame, tehes välislaenu, oma maksubilansi edasi tasakaalus hoida, ei antud vastust. Vastust anda on siin raske, sest seniste andmete järgi võime ainult öelda, et maksubilanss on aktiivne, kuipalju — seda ei tea. Andmed näitavad, et iga aasta meil välisvaluuta väljaandmine suureneb, ilma et ette oleks näha vastavalt juurdevoolu. Arvatavasti on välisvaluuta väljaandmine 1936. aastal 400 miljonit senti rohkem kui käesoleval aastal. Aga teisest küljest ei ole meil mingisuguseid andmeid, et välisvaluuta sissetulek ka vastavalt kasvaks.

Sellelt seisukohalt käsitasin ma peaausjalikult käesolevat seaduseelnõu, see tähendab, rahvamajanduslikust seisukohast, aga ei läinud välja mingisugusele linnade- ja maaseisukohtade käsitamisele. Kui ma oleksin tahtnud neid seisukohti käsitada, siis oleks mul materjali küllalt mitte demagogia tegemiseks, vaid tõsiste küsimuste ülesseadmiseks. Maaseisukohalt võiks seda laenu teisiti kasutada, näiteks, miks ootame meie aastate viisi halbade teede juures, mispärast ei tee meie välislaenu abil kiviteid?

Mina ei käsitanud seda seisukohta, vaid läksin puht riigimajanduslikust seisukohast välja. Minu küsimistele on raske vastust anda härra rahaministril, kuna ta seni vastanud ei ole.

Õeldi, see laen on produktiivne, ja selle tõenduseks toodi ette härra rahaministri poolt, et meie ehitame üles elektriijaama ning meil ei ole tarvis sisse tuua petrooleumi.

Küsime aga, palju petrooleumi kasutavad linnad, ja sellele võib vastata, et linnad ei kasuta kuigi palju petrooleumi. (R. Penno, as: Aga missugust välisvaluutat annab veevärk?) Mingisugust ei anna. (A. Oina, stp vahelhüüe.) Teie tahate 1.500 miljonit ikka kätte saada. (J. Voiman, stp: Meie seda ei taha!) Teie peate teadma, mida Teie kaitsete.

Siin öeldi veel, laenu on tarvis linnapanga kapitaliks. Linnapangal on raha seismas. Tallinna linna pank otsib, kuhu ta oma raha saaks mahutada. Pank on hädas, kuhu raha paigutada, aga meie teeme pangale laenu. Kui rääkida veevärgist ja kanalisatsioonist, siis ei ole ükski produktiivne laen. Kui kanalisatsiooni ehitada, või sildu ehitada või mingisugust muud suurt ettevõtet korraldada, siis peaks sinna ainult siis mahutama kapitali, kui meil juba selleks jätkub raha. Tallinna tahetakse ehitada suurt turukaubamaja, aga seal saavad kaupmehed ka praeguste hoone- tega läbi, ja kui nüüd sinna ehitatakse 100-miljoniline hoone juurde, siis ei mõista küll, kuidas pärast seda kapitali tasuda ja amortiseerida. (L. Johanson, stp: Tervishoidlikust küljest on see tähtis.) Aastat kaks tagasi ei julgenud teie tulla ja seda küsimust üles tõsta, ja ka praegu ei ole meie nii rikkad, et seda teha, ja veel vähem võime meie seda teha välislaenu abil.

See seisukoht ei ole ka õige, et meil ei ole tarvis üldse kalkulasioone nõutada, härra Oinas nimetas seda, ja ka viimane eelkõneleja tähendas, et mis on Riigikogul tegemist sellega, kuhu linnad selle raha panevad, see on linnade asi, meie teame, et riik saab selle raha tarviduse korral linnade käest tagasi, sest linnadel varandust niipalju on. See on õigus, et linnadel niipalju varandust on. Ja kui meie ei vaataks rahvamajanduslikust seisukohast, siis võiks tõesti käega lüüa, et see meisse ei puutu, laen on kindlustatud, riik ei kaota otsekohe midagi. Aga riigimajanduslikust seisukohast oleks see vildak samm, kui teeme nii kergel käel uue välislaenu. Senised välislaenud olid paratamatud, need aitasid meie majandust tervendada, aga praegu on juba neil piir, ja iga uue laenu juures peame rohkem kui küsima, kas meie kandejõud lubab neid edasi teha. Siin peab ütleva, et praegu see seda ei luba, ja Riigikogu peab ka sellest seisukohast otsustama. Kui Riigikogu teab, et meie ei saa selle laenuga enam oma maksubilanssi tasakaalus hoida, siis ei tohi seda laenu lubada, sest Riigikogu on vastutav selle eest, kas suudame oma maksubilanssi tasakaalus hoida või mitte. See on küllalt suur summa selleks, et seda bilanssi tasakaalust välja viia. Sellepärast Riigikogu on õigustatud valvama selle järele, kas on õigus linnadele lubada välislaenu teha või mitte.

Ja kui meie vaatame mitte üksi riigimajanduslikust seisukohast, vaid ka linna kodanikkude seisukohast, sest tulevad ju need laenud tasuda, siis peab ka linnakodanik laenu- tegemisega ettevaatlik olema, et tasumine temale üle jõu ei käiks.

Minu poolt on esitatud küsimised, kuidas uue välislaenu tegemine mõjub rahvamajandusele, meie maksubilansile, et kas uus laen maksubilanssi tasakaalust välja ei vii, on vastamata jäetud. Sellepärast oleme meie endiselt eitaval seisukohal.

A. Oinas (stp) (fakt. märk.): Rkl. härra Jürman tähendas, nagu oleksin mina selle vastu olnud, et Riigikogu linnade välislaenu küsimust lähemalt kaalub. Siin on härra Jürman minust täiesti valesti aru saanud. Mina rääkisin, et ei ole praegu tarvis, et kõigi linnade kavatsuste kohta oleksid esitatud üksik- asjalikud kavad ja eelarved. (Vahelhüüe: Seda ei ole nõutud.) Komisjonis nõuti. Selle vastu rääkisin mina. Kuid on selge, et Riigikogu peab, vastu võttes käesoleva seaduseelnõu, kaaluma seda riigimajanduse seisukohalt.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Kaselt on ettepanek,

linnaomavalitsuste välislaenu eest vastutamise seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni ja määrata selle läbivaatamiseks kolme- nädaline tähtaeg.

Riigivanem **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Läbirääkimiste jooksul on enam kui ühelt poolt rõhutatud, nagu ei oleks see viis, kuidas Vabariigi Valitsus on katsunud seda seaduseelnõu esitades küsimust lahendada, ja nagu ei oleks üldse need teed, mille kaudu tahetakse linnade laenu garantii läbi viia, mitte küllalt õigustatud ega sündsad. Ühtlasi on tähendatud sellele, nagu ei oleks Vabariigi Valitsus üldse katsunud põhjendada selle seaduse esitamist, on mõista antud, nagu ei oleks Vabariigi Valitsus õieti teadlik neist tagajärgedest, mis linnade laenu garantii seaduse esitamine tähendab. Sel puhul võin rõhutada, et Vabariigi Valitsus täiesti teadli- kult on selle seaduseelnõu omal ajal esitanud. Küsimus ei ole aga praeguse Vabariigi Valit- suse tegevuse kestusel algatatud, vaid seda küsimust on juba varemalt küll avalikkudes kui ka Riigikogu ringkondades arutatud.

Linnade majapidamises on esile tõusnud tarvidused, mille rahuldamiseks siseturu laenu ei saa kasutada. Sellepärast on mitmekordselt asjade arutamise puhul eriti avalikkuses arvatud, et kommunaalmajapidamise alale võidak- s väliskapitali katsuda tuua, sealjuures on aga Vaba- riigi Valitsusel lähtekohaks olnud, et väliskapi- tali meie ainuüksi võime produktiivsetele ülesannetele kulutama hakata.

Nüüd on läbirääkimiste jooksul üksikud Riigikogu liikmed, eriti rkl. Jürman korduvalt kinnitanud, nagu ei oleks nende ülesannete hulgas, millele kavatsatud edaspidi laenu kulutada, mitte ühtki, mida võidaks produktiivseks pidada. See on nüüd minu arust küll arusaamatu. Rkl. Jürman näitab, mis tema produktiivsuse all eriti mõtleb. Ta ütleb korduvalt: need kulutused, mis ette nähtud, ei aita luua mingisuguseid tooteid, mida saaks välja vedada, ja sellepärast ei ole siin produktiivsusega tegemist. Kui meie produktiivteedi mõistet tahaksime nõnda käsitada, siis meie ei saaks vist üksteisest aru. Selle järgi ei võiks juttu olla, et riik võiks kulutada rahvaharidusele, rahvatervishoiule, sotsiaalheakorradele, liikumisvahenditele, s.o. maanteedele ja raudteedele, kogu meie avaliku elu korraldamisele sellepärast, et seal tooteid ei valmistata, mida otsekohe saaks välja vedada.

Nõnda ei ole riiklikus elus veel keegi mõistnud produktiivsuse mõtet. Meie peame ütleva, nagu rahaminister tähendas, et meil on tehtud ebaproductiivseid laene, konsum- või tarvitamislaene meie riigi ülesehitamise ja kaitsmise ajajärgul. Ma ütlen paradoksina, et isegi Eesti riigi asutamise ja kaitsmise ajajärgul tehtud konsumlaenud on meie rahvusmajanduse seisukohalt kõige produktiivsemad. Oletame, et meie ei oleks rahvusmajandust koormanud vabadusevõitluse ajal tehtud konsumlaenudega, ja meie väerind oleks kokku varisenud, — mis oleks siis meie rahvusmajandusest saanud, mis oleks meie riigi ülesehitamise püüdest välja tulnud! Kas meie oleksime siis oma rahvusmajanduse viljakust saanud kuidagi selles hoos ja selles suunas arendada, mis meile need konsumlaenud, isegi Ameerika konsumlaen, on võimaldanud!

Kui meie tahame produktiivset otstarvet oma laenude ja kogu oma kommunaal- ning riigimajapidamiste kulutuste mõttes leida, siis peame kõigepealt lähtekohaks võtma, et produktiivseteks jäävad need laenud, mis aitavad eeldusi luua ja võimalusi esile kutsuda väertuste loomiseks riigi- ja rahvaelu ülesehitamisel.

Sellelt seisukohalt võime nüüd ka küsida, kas linnade laenu on üldse tahetud niisugusteks otstarveteks kulutada, kas ei ole siin siiski liht konsumlaenuga, isegi varjatud kujul tegemist? Nagu üks kõnelejatest, muuhulgas üks kommunaalmajapidamise juhtidest siinkohal on seletanud, ei ole meie linnadel veel kindlaid, täpseid kavu esitada, kuidas kavatsuvad nad välislaenu kasutada. Kuid üld-

joontes on siiski nimestik esitatud nende otstarvete kohta, milleks tahetakse laenu kulutada.

Loomulik on, et lõpliku laenu tegemisel, liiategi selle kasutamisel võetakse väljatöötamisele kõigi otstarvete kohta käiv üksikasjalik kava. Kuid juba see üldkava, mis esitatud linnade liidu poolt, näitab, et siin tõesti on silmas peetud produktiivseid ülesandeid. Kui Tallinn tahab täiendada filterveevärki, siis võib küsimuse alla tulla, kas see praegu tarvilik on. Seda peab muidugi linna esindus, linnavolikogu ja ta organid enne lõpliku otsuse tegemist põhjalikult läbi kaaluma. Kuid teiselt poolt on seal, kus filterveevärgile 1.800.000.000 senti ette nähakse, öieti kavatsatud konversiooni teel linnalaenu, mis võrdlemisi ebasoodsatel oludel tehtud ja kallis, protsenti muuta. See kavatsus on kahtlemata otstarbekohane. Just meie rahvusliku maksu bilansi seisukohalt on meile tähtis, et meie kallid laenud odavaprotsendilisteks muudame, konverteerime. Selles ei ole ebaproductiivsust, kui konverteerimise teel odavamaks muudame kulud, mis veevärgi peale tehtud ... (J. Laidoner, põl: Konverteerime sise-laenu, aga teeme välislaenu!) Kui meil, härra Laidoner, siseturul kapitali küllus juba valitseks, võiksime öelda, et see ebaproductiivne võiks olla. Kui teie lähemalt vaatlete, siis on meil tarvis just põllumajanduse alal nõuete rahuldamiseks veel rohkem odavaprotsendilist laenu kulutada. Kui meil nüüd linnalaenu konversiooni tagajärjel summad vabanevad pikalaenu pangas, siis ei lähe need ebaproductiivsetele ülesannetele, vaid need läheksid just sinna, kus need hädapärast tarvilikud vastavate ülesannete teostamiseks. (J. Laidoner, põl: Aga siis need peavad jälle odava protsendiga minema.) Jah, loomulikult. (J. Laidoner, põl: Aga protsendi vahe?) Kui teie võtate nüüdse kalli kapitali ja võimaldate selle odavamaksminemist paraja välislaenu abil, siis võimaldab see sise-rahaturul kapitali juhtida odavama protsendiga sinna, kus see tarvilik produktiivseteks ülesanneteks. Kui meil kapitali kallist protsenti tahetakse vähendada, siis ei saa seda mingisuguste eeskirjadega, vaid protsendi alamine peab kapitali rohkusest tulema. Teiste ülesannete hulgas on näiteks: Tallinna elektrivõrgu laiendamise tarvis 450.000 krooni, elektritrammi jaoks 1.370.000 krooni, kanalisatsiooniks 270.000 krooni, kollektori valmistamiseks ja täiendamiseks 1.400.000 krooni ... (J. Laidoner, põl: Need ei ole produktiivsed alad.) Härra Laidoner, lubage kõnelda just sellest ainest. Meie võime ka teistest laenudest näha produktiivsust,

nagu Tartus, kus veevärgi ehitamiseks ette nähakse 600.000 krooni, elektriliini ehitamiseks on ette nähtud 200.000 krooni, külmetusehoonele 100.000 krooni. Kogusummas on ette nähtud Tallinna kohta 10.750.000 krooni, Tartule kõigest 2.270.000 krooni.

Kui teie ütlete, et need otstarbed produktiivsed ei ole, mis siin ette nähtud rahva tervishoiuks, — ma ei kõnele saunadest ja teistest sarnastest asjadest — kui teie arvate, et rahva tervishoiule ja sotsiaalsele heakorrale minevad summad ebaproductiivsed on, sellepärast et need ainult linna heaolu tõstavad, ilma et need nagu öeldud, otsekohesid väärtusi loovad, mida välja võiks viia, siis on see kõigepealt ekslik ka meie põllumajanduse seisukohalt.

Kõnelen meie majandusliku maksubilansi kohta edaspidi.

Nagu teada, on põllumajanduses tooteid valmistatud 1925./26. majanduseaastal 234 miljoni krooni eest. Läänud majanduseaastal, s. o. 1926./27. a. 203 miljoni krooni eest. See on võrdlemisi väga palju — 31 miljoni krooni eest vähem. Kui meie nüüd vaatame, mis on sellest põllumajanduslikust toodangust välja veetud, siis näeme, et väljaveoainete hulgas on iseäranis lina, üldse kiuvaineid j.n.e. Meil on välja veetud 1926./27. majanduseaastal 33 miljoni krooni eest ja 1925./26. majanduseaastal — 41 miljoni krooni eest, millest umbes pool tuleb põllumajanduse alale. Ülejääk toiduks on 1925./26. a. 193 milj. krooni ja 1926./27. a. 170 miljonit krooni. Meil on nüüd huvitav teada, mis sellest ise oleme ära kasutanud. Esimeses joones, kuipalju on ära kasutanud meie põllumajanduse toodangust need ringkonnad, kes ise seal tegevad ja sellest endid ülal peavad. Niisuguseid tarvitajaid on üldiselt 495.000 inimest, kuna teisi tarvitajaid on ümmarguselt võetud umbes 340.000 inimest. Kui me nüüd kokku võtame selle konsumi, siis on üldsummas meie põllumajanduses toiduks tarvitatud 1925./26. majanduseaastal 114 miljoni krooni eest tooteid ja 1926./27. majanduseaastal 93 miljoni krooni eest. Nõnda võime öelda, et meie põllumajanduse toodetest on põllumajanduses tegutsesjad ise ära tarvitanud 1925./26. aastal ligi 49% ja 1926./27. aastal — 46% kõigist toodetest. Kui teie nüüd selle maha võtate kogu toodangust, siis saate teie turutoodangu meie põllumajanduslikest toodetest 1926./27. a. — 77 miljonit ja 1925./26. a. — 79 miljonit. See on väga tähtis tõsiasi just meie põllumajanduse seisukohalt. Oleks veel huvitav vaadata, kuidas meie põllumajanduslike saaduste, toiduainete väljavedu on kujunenud, kuid mina ei hakka sellest pikemalt kõnelema,

ütlen ainult lühidalt, et meil on välja veetud toiduaineid kroonides 1925./26. a. — 29 miljonit, 1926./27. a. — 32 miljonit kr. Sisse veetud on samal ajal toiduaineid 1925./26. a. — 19 miljonit ja 1926./27. a. — 17 miljonit.

Kui meie nüüd võtame kõik need andmed kokku, siis näeme, et meie oma põllumajanduse toodangust oleme võinud juhtida siseturule toiduaineid 1925./26. a. — 50 miljoni krooni eest ja 1926./27. a. — 45 miljoni krooni eest. Võib nimelt tähendada, et meie sisseveetud toiduainetest läheb põllumajanduse ringkondadele üks veerand, teistele ringkondadele väljaspool põllumajandust kolm veerandit. Alles siis, kui teie kokku võtate meie siseturu tarvituse ja meie sisseveo ja meie põllumajanduse toodangu ülejäägi siseturul, siis teie näete, et meie oleme väga palju oma põllumajanduse toodangust võinud ära kasutada siseturul. (R. Penno, as: Väga õige.) Nii on ühes sisseveetavate toiduainetega kokku ära kulunud väljaspool põllumajanduse ringkondi 1925./26. a. — 65 miljoni väärtuses ja 1926./27. a. — 58 miljoni krooni väärtuses toiduaineid väljaspool põllumajandust olevatele tarvitajatele. Üldse saame põllumajanduse turutoodangu järgmise: toiduaineid 1925./26. a. — 79 miljonit; 1926./27. a. — 77 miljonit, muud ained, nagu lina ja teised — 18 miljonit, kokku 95 miljonit, viimasel aastal — 99 miljonit. Sellest läks välisurule 1925./26. a. — 44 miljonit krooni, 1926./27. a. — 47 miljonit krooni. Siseturule jäi 1925./26. a. — 55 miljonit, 1926./27. a. — 48 miljonit.

Nüüd seletate teie, et see täiesti ebaproductiivne on, kui linnad kulutaksid tervishoiu, heakorra ja isegi hädatarvilikkude läbikäimise nõuete rahuldamiseks välislaenu. Kui teie näete, et meil linnad ühes alevitega ja väljaspool põllumajanduse ringkondi seisva tarvitajaskonnaga nii suureks tarvitajate hulgaks on meie põllumajanduse toodetele, siis ei ole tähtsusetu, kuidas see suur tarvitajaskond oma elunõuete poolest rahuldatud on. Kui vastatakse, et meil tervishoid ei ole tähtis, siis kuulge, mida ütlevad lihtsad andmed. Dr. Sinka, kes on korteriolusid ja tuberkuloosi meie linnades jälginud, võtab Tartu emade- ja lastenõuande juhatajana kokku, et rahiitist põdevaid lapsi, kes elavad pimedates ja põhjapoolse pöördud korterites, on 80,1%, niisketes keldrikorterites 78%, aga kuivades korterites on rahiitise protsent 65, ning seal on rasket rahiitist kolm korda vähem kui niisketes ja pimedates korterites. Tuberkuloosi kohta käivad andmed näitavad kindlasti, kuidas meie linnade tervishoidlikud olud on muuhulgas üheks hädaohtlikumaks eelduseks tuberku-

loosile. Surevus meie linnades on võrdlemisi palju kõrgem, ehk need küll väikesed on, võrdlemisi maalinnade iseloomu kannavad. See surevus on palju suurem kui keskmistes linnades tööstusemail. Korteriolud Tartus on, nagu professor Körber omal ajal näitas, halvad, halvamad kui suurlinnas Leipzigris. Meie surevus linnades on nüüd mitme punkti võrra parem kui Saksamaal tööstuselinnades. (K. Tonkman, põl: Siis tuleks selle eest hoolt kanda, et linnad ei suureneks. — J. Vain, stp: Ära lõhkuda! — K. Tonkman, põl: Värske õhu kätte viia!) Rkl. härra Tonkman, vaadake, kui tahame asjadega lihtsalt valmis saada, siis on kõige parem, kui otsustamisvõime tumestatud ei ole ühegi asjatundmise läbi; siis saame kõige lihtsamalt asjadega toime ja nõnda võime meie siis lahendust väga lihtsalt otsida. Kui aga silmad vähe selgunud on, siis tulevad probleemid igal sammul ette ja ei julge siis nii lihtsalt lahenduse juurde asuda. (Segased vahelhüüded.) Seda mõtlen küll, et kui inimene vaba on, siis temal kalduumist ei ole niisugustele lahendustele asuda.

Võtame iseäranis Tartu olud. Teie teate, kuidas prof. Körber'i arvustik omal ajal pörutavalt mõjus, kui ta teadusliku uurimisega avalikkuse ette astus. Selgus, et selles lihtsates oludes arenenud ülikoolilinnas on terve kolmas linnajagu epideemilise tüüfuse pesapaigaks. Seda linnajagu ei saa teie midu tervendada, kui peate parandama põhjavee olud, tähendab ümber korraldama joogivee olud. Eriti hirmus on nende uurimuste põhjal seisukord seal sellepolest, et väljakäigukohtade ühendus joogiveallikatega nii hädaohtlik on, et puhast vett madalamates linnaosades saada ei ole. Selle tagajärjeks oli, et isegi väga vähe ettevõtlikud linnavalitsused Saksa olluse juhtimisel ja ainuvalitsemisel siiski sunnitud olid juba tõsiselt paluma summast, et Tartus läbi viia veevärki ja kanalisatsioonivõrku. Eesti iseseisvuse päevil on see nii selgeks aksioomiks olnud, et seda enam probleemiks ei ole peetud. See hädatarvilik kavatsus ei ole aga läbi viidud just kapitali puudusel.

Kui meie vaatame väiksemaid linnu, siis näeme, et Haapsalus on surevus ja tuberkuloosi laialilagunemine suur sellepärast, et seal on linna uulitsad tolmused ja sotsiaalne heakord vilets.

Kujutage nüüd ette, et suur osa sellest tarvitajaskonnast, kes ära kasutab, nagu tähendatud, ligi 50% meie põllumajanduslikust toodangust, on viletsates oludes, nõnda et ta õieti produtseerida ei saa. Selle tagajärjel ei saa

ta ka küllalt tarvitada, ta tarvitusejõud on vähene.

Kas see ei ole meie praeguse rahvamajanduse enese lihasse lõikamine, kui ei aida ta kaasa selleks, et tarvitaja oleks töøjõuline, aga ühtlasi ka tarvitusevõimeline! Mispärast on Põhja-Ameerika Ühisriigid olnud nii hiilgavas seisukorras viimastel aastatel? Sellepärast, et nad ei ole rippunud väliturust ega ilmamajandusest. Nad on suutnud oma siseturu nii organiseerida, et Ameerika hiigla toodangust on läinud kolm aastat tagasi 80% siseturule, kuna viimasel paaril aastal on tõusnud siseturu protsent 91-ni. Mul ei ole küll kindlaid andmeid käepärast, aga üldiste kokkuvõtete järgi on kogu Ameerika rahvamajanduse toodangust viimasel aastal siseturule kulunud 91—92%. Kõigest 8—9% on tarvitatud välja vedada.

Võib ju küll öelda, et konsuumi organiseerimine või tarvituse arendamine, mis niisugusele seisukorrale on viinud, teatavate ohtudega ühendatud on. Võibolla, et praegu juba Põhja-Ameerika Ühisriigid rahvamajanduslikult selle alla kannatavad, et konsuumi nii väga on välja arendatud sihilikult. Kuid selge on, et Ühisriikide rahvamajandus on oma siseturu organiseerides siseturu ostujõudu tõstnud ja sellega ennast kindlustanud palju rohkem kui Euroopa riigid dumpingu abil oma saadusi välja vedades, millega nemad oma väljavedu kunstlikult tõstnud. Sellelt seisukohalt on kogu meie rahvamajandusele, eriti aga põllumajandusele olulise tähtsusega, et meie oma siseturu konsuumivõimet või tarvitusevõimet tõstame just sel teel, et meie seda konsuumi kunstlikult ei organiseeri, vaid et meie alused loome selleks, et meie siseturu tarvitajad oleksid loomisvõimsad ja tarvitusevõimsad.

Sellelt seisukohalt linnade laenu kava üldjooni vaadeldes pean ütlema, et kui meie linnad seda laenu tõesti sarnasteks ülesanneteks kasutavad, siis rahva tervishoid, sotsiaalne heakord, üldine linnaelu korraldamine selle laenu kulutuse tagajärjel kahtlemata tõuseb ja võidab. Kahtlemata tõuseb aga siis ka linnade ja nende elanikkude tarvitamise tähtsus põllumajanduslikult seisukohalt. Ja sellepärast võime öelda, et siin luuakse väärtusi, mida küll otsekohe ei saa välja vedada, aga mis aitavad kindlustada meil väljavedu ka põllumajanduslikul alal.

Kujutage enestele ette, kui meil puuduks siseturg, mille tähtsusest põllumajandusele ma juba kõnelesin, — kas teie arvate, et siis meie põllumajandus saaks välja vedada kõike seda, mida meie tarvitajad ära ei kuluta! Teie teate, et praegu kõigeparemate sigade, pekon-

sigade väljaveo osaks langeb ainult vaevalt $\frac{2}{3}$. $\frac{1}{3}$ langeb ära, selle eest ei tasuta põllumeestele üldse. Kui teie võtate pekoni-liha väärtuse naelahinna järgi, siis ei saa kogukaalu hinda arvata pekoni hinna järgi, vaid peab võtma see $\frac{1}{3}$ hulka, mis ära langeb. Ja siis teie näete, et meie siseturg maksab võrdlemisi head hinda. Pidage aga silmas: meie siseturg tarvitab ära mitte ainult need päidikud, mis üle jäävad pekoni valmistamisel, vaid tarvitab ära ka kõige vähemväärtuslikud loomad, sead j. n. e. Tarvitab ära kõige vähemväärtusliku või, mida keegi välja vedada ei saa, kõnelemata muudest põllumajanduslikkudest toodetest. Kui meie nüüd sellest ei hooli ja ikka ainult kõneleme sellest, kuipalju meie välja võime vedada, siis ei tee me arvet õieti. Meil tuleb rohkem hinnata siseturgu, aga ühtlasi ka siseturu tervendamise ja selle konsumjõu tõstmise küsimust.

Nüüd öeldakse aga, et kõige selle juures oleks praegusel ajal hädaohtlik kulutada siseturu tarvitajaskonna eluliste nõuete rahuldamiseks välislaenu sellepärast, et siis meie rahvusmajanduses ei saaks tasakaalu viia rahvuslikku maksuvõimet ja maksukohustusi. Need on üldised kokkuvõtted, mis siin ette toodi selle kohta, kuidas meil rahvuslik maksubilanss tõuseb. Kas teie olete aga kokku võtnud neid aluseid, mis kannavad rahvuslikku maksubilanssi. Kui teie ainult kokku hoiate väljaminekuid ja jätate kulutamata hädatarvilikkude nõuete rahuldamiseks midagi, siis ei jää teile ainult kasuks see, mis teie kokku hoiate, vaid teie vähendate ühtlasi tulu ja sissetulekut.

Kuidas kujuneb meie üldine rahvuslik maksubilanss? Nagu ma juba tähendasin, on meil põllumajanduse üldsissetulek olnud viimasel aastal 203 miljonit krooni, eelviimasel aastal 234 miljonit krooni. Need on muidugi umbkaudsed andmed, mida täpselt veel ei saa kindlaks teha. Need on arvestuse abil saadud statistika keskbüroo andmete kaudu. Võtame aga need arvud üldiselt, siis näeme, et meil põllumajanduse kõrval on tulnud viimasel majanduseaastal isegi kalandusest 450.000 krooni. ETK esindajad kinnitavad, et seda on liiga vähe; siin olevat palju rohkem veel võimalik arvesse panna. Kui võtame tööstuse, siis näeme, et ümbertöötav tööstus, suur- ja kesktööstused, on meil eelviimasel aastal toonud üle 52 miljoni krooni, viimasel aastal üle 53 miljoni krooni. Siia tuleb juurde veel väiketööstus; selle toodangut arvatakse 5%-le, kuid tõelikult on selle väärtus suurem sellepärast, et arvustik siin ei ole põhjalikult läbi viidud. Tõelikult töötab väiketööstus Tartus ja ka vähemates linnades edu-

kalt, rahuldab iseäranis maaelanikkude nõudeid ja on oma toodangu poolest üle 5% suur- ja kesktööstusest ja nende toodangust.

Transport, see on laevandus ja raudtee kui ka post, telegraaf, telefon on toonud võrdlemisi suuri tulusid. Laevandus on selle juures üks majanduseharu, mis meie rahvusliku maksubilansi tasakaalustamise juures otsekohe kaasa mõjub selle poolest, et meie vedude peale välislaevadel ei tarvitse kulutada suuri summasid, vaid omad laevad toovad väljastpoolt veel välisvaluutat sisse. Läbistikku võib arvata, et eelviimasel aastal on laevandus tulu andnud 3 miljonit krooni, viimasel majanduseaastal andis see $3\frac{1}{2}$ miljonit krooni. Reisijate läbi välismailt sissetulevate summade ülekaalu arvesse võttes on meil tulnud välisvaluutat juurde üle 950.000 eelviimasel aastal ja viimasel üle 860.000. Siin on otsekohe tegemist meie rahvusliku maksubilansi kindlustamise võimalusega.

Juba see võrdlus näitab, et meil põllumajandusliku toodangu kõrval on iseäranis ümbertöötava tööstuse ja laevanduse alal võimalus veel oma rahvuslikku maksuvõimet tõsta. See mõjub meie rahvamajandusliku maksubilansi tasakaalustamisele mõjuvalt kaasa. Kui teie aga ära jätate tarvilikkude eelduste loomise nende rahvamajanduse harude produktiivseteks muutmisel, siis vähendate sellega meie rahvamajanduse kandejõudu.

Sellelt seisukohalt ei saa keegi öelda, nagu oleks Vabariigi Valitsus tegutsenud siin uisapäisa, kui tema linnadeliidu soovidele vastu tulles on otsustanud toetada linnadeliidu kaudu esitatud soov, et riik võtaks linnade laenu eest garantiid enda peale. Siin on küllalt selgesti räägitud rahaministri kui ka üksikute kõnelejate poolt, kuidas valitsus kuidagi sellega veel sanktsioneerinud ei ole seda, et kõik see summa laenatakse või ka neid summasid hakatakse kasutama ebaotstarbekohaselt, eba-produktiivselt.

See on maksimaalne piir, milleni võib riigi garantiid ulatuda. Käesolev seaduseelnõu tahab ainult aluse luua, et linnad ühise kommunaallaenu ettevalmistamisele saaksid asuda. Missugustel tingimustel laen tehakse, isegi, missuguse summani laen peab ulatuma, see on edaspidise kokkuleppe asi omavalitsuste ja Vabariigi Valitsuse vahel. Võidakse usaldada praegust valitsust ühe või teise rühma poolt või mitte, selge on aga, et ükski Vabariigi Valitsus siin tegutseda ei saa omapead, vaid kahtlemata on Vabariigi Valitsus, missuguses koosseisus ta ka ei oleks, linnade laenu tegemise puhul sunnitud oma seisukohta garantiid andmisel teatavaks tegema Riigikogu vastavatele organitele, eriti

rahaasjanduse komisjonile, et kokku leppida ühelt poolt linnadega, teiselt poolt aga ka arvestada parlamendi seisukohti ja meeoleolusid, enne kui oma nõusolekut anda laenu tegemiseks. Nõnda tohiks see küllalt kindlustuseks olla, et garantiid linnade laenusaaamise puhul uisapäisa ei anta, ja et linnad laenu ei kuluta ebaproduktiivseteks ülesanneteks.

Juba algusest saadik on Vabariigi Valitsus seisukohal olnud, et meil mingisugust võimalust, aga ka isegi tarvidust ei ole seaduseelnõu linnade laenu garantiiks Riigikogus läbi suruda. Välislaenu asi peab olema nii korraldatud, et välislaenu ei tehta mitte tüli ja riiega, suurte vastolude takistustega, vaid välislaen peab tehtama nõnda, et sisemaal vastavad organid oma rõhuvas enamuses seda toetavad, et siis laenuandjatel seda kergem oleks vastu tulla, seda soodsamatel tingimustel võidakse laenu anda.

Sellelt seisukohalt ei ole Vabariigi Valitsus selle vastu, kui rkl. Kase ettepanekul seaduseelnõu praegu komisjoni tagasi läheks. Kaalutagu põhjalikult, arutatagu, nõutagu andmeid, mis veel puuduvad, selgitatagu küsimust. Sellega ei ole nii ruttu, et peaksime mõne nädala otsa käesoleva küsimuse lahendamise riputama. Nagu rahaminister küllalt selgesti tähendas, ei ole praegu rahvusvahelise rahaturu konjunktuuri juures loota, et välislaenu niipea teha saaks. Ainult ühe asja eest hoiatab Vabariigi Valitsus: kui meie tahame tõesti välislaenu kommunaallaenuna soodsatel tingimustel teha, siis ärge mingisugusest erakondlikust ega üksikute rahvakihtide seisukohast välja minnes küsimust raskendatagu, ega ärge tehtagu võimatuks sellega linnade otstarbekohast ettevalmistust välislaenu asjas.

Muidu lõikame lihasse iseendale. Nagu siin juba öeldud, võivad linnad seda laenu teha riigi garantiita. (J. Laidoner, põl: Ei või!) Nad tohivad seda teha. (J. Laidoner, põl: Maksate kallimalt kui kodumaal maksate!) Seda ei saa nii väga autoriteetlikult praegu keegi öelda. Meie ka tunneme seda olukorda natuke ja võime öelda ... (J. Laidoner, põl: Mina maksan ka maksu ja ei ütle, et teised maksavad!) Meie ei ole praegu maksjad ja ei maksa ka teised uisapäisa. Mina ütlen ainult niipalju, et paari aasta jooksul võib kõik muutunud olla parenuse poole ja siis võidakse laenu teha soodsamatel tingimustel. (Vahelhüüe J. Laidoner'i põl poolt.) Ärge viige, rkl. Laidoner, seda asja sarnasele pinnale! Siin ei ole seda asja niimoodi käsitatud, aga nii apoditlikult ei või keegi öelda, kuidas linnade laenuvõimalused paari aasta jooksul kujunevad. (J. Laidoner, põl: Praegu ei saa

laenu teha!) Meie kõneleme sellest, et linnadel on õigus laenu teha. Kas nad selle õiguse ära kasutavad, see on teine peatükk. See on selge, et kui linnad teevad soodsatel tingimustel laenu riigi garantiita, siis nad peavad laenu kahtlemata ikkagi halvematel tingimustel tegema kui riigi garantiiga, ja see käiks meie rahvamajanduse ja maksubi-lansi huvide vastu. (J. Laidoner, põl: Täiesti õige!) Sellepärast oleks tähtis, et küsimus lahendataks niisugusel kujul, et linnad saaksid seda laenu nii ette valmistada, et meil ei pruugiks karta, et tuleks seda laenu kõige halvematel tingimustel teha. Meie peame küsimust katsuma rahulikult käsitada.

Siin on kartus esile toodud, nagu võiksid üksikud rühmad oma seisukoha selles asjas siis muuta, kui neile teiselt poolt teisiti vastu tuldaks. Kas sarnane kokkulepe just armas oleks, seda ei tea.

Seda ei tuleks aga igal juhtumisel korruptsiooniks nimetada. Parlamendis, kus on mitmed rühmad, kus ükski rühm ei saa end enamuses maksma panna, valitsust kujundada, on paratamatu kokkulepe ja kompromissid. Ei oleks sugugi paha, kui rühmad nüüd, kus Riigikogul võrdlemisi vähe tegutsemise aega, kokku lepiksid peasjus. Ei oleks kasuta, kui näiteks siin linnade laenu toetust leiaks põllumeeste rühma, asunikude ja teiste poolt, kes muidu vastu võiksid olla, kui mõni teine seaduseelnõu, ütleme asundusekapital läbi läheks. Mitte sellepärast, et see asunikudele tähtis oleks, vaid pidage silmas, mina olen teile näidanud, kuidas linnade laenuküsimus ei ole ainult linnade huvides tähtis, vaid on tähtis ka põllumajanduse seisukohalt. Nii ei ole ka asundusekapitalil tähtsust ainult iseäranis asunikudele, vaid kui teie vaatate asundusekapitali eelnõu, siis näete, et see on tähtis ka vanale põllumehele, talupidajale, aga kaudselt mõjub see ka kogu rahvamajandusele ja on tähtis isegi linnadele. (A. Oinas, stp: See on tehniliselt halb.) Vaadake, Vabariigi Valitsus ei soovi sugugi, et teie eelnõu nõnda läbi viiete, nagu see on esitatud. Kui on tarvis, parandage seda, võtke see esimesel lugemisel vastu, andke komisjoni ümbertöötamiseks, tehke parandusi, Vabariigi Valitsus aitab kaasa; aga ei tohi seda maha mätta, kui meie oma majanduslikku arenemist ei taha katkestada.

Niisama ei oleks paha, kui teie saaksite teostada kompromissi põllutöö kutseesinduse asjus. (M. Laarman, põl: Kas kirikumaad tagasi tulevad? — L. Johanson, stp: Kristlased saavad Vene kiriku.) Kui siin mingisugusele kokkuleppele saaksite niisugustel alustel, mis enamusele vastuvõeta-

vad on ja seaduseelnõu vastu võetakse mitte seesugusel kujul, nagu see esitatud, siis loodakse organisatsioon, kus meie põllumajanduses tegutsejad saaksid endid avaldada, saaksid endid maksa panna. Mispärast, minu härrad, ma küsin, — mispärast ei oleks see tähtis mitte ainult põllumajanduse arenemise seisukohalt, vaid isegi üldiselt meie rahvamajanduse eduka väljakujundamise mõttes? (Vahelhüüded.) Teie ütlete, see oleks kompromiss. Kuid öelge ise, missugust politikat saaksite teie ajada peale kompromissi, kuidas teie kokkuleppeta saaksite siin ühegi suurema asja läbi viia? Kui meie igauks tahaksime asutada ükskõik kuhu poole, mis sellest siis välja tuleks? Ladinlane saatis lendu ilusa lendsõna: Concordia res parvae crescunt, discordia maxime dilabuntur. Ütlen selle vabalt ümber: Ühemeelsel koostööl saadakse edasi viia väikseid asju, vastoludel jäävad seisma isegi suured.

Vaadake, sellelt seisukohalt arvan, et ka siin tuleb ühemeelselt koos töötada, et võrdlemisi väikest asja edasi viia, ja lahkkelisid ära hoida suuremate küsimuste käsitlemisel. Sest muidu jääme meie seisatama ainult paigale, kus meid küll muud ei oota, kui takistused ja kitsikused, ja kus siis vahest üksikute üle ka teisiti kohut mõistetakse, kui siis, kui saadakse samm-sammultki edasi ühiselt koos töötades.

K. Tonkman (põl): (J. Voiman, stp: Nüüd alles läheb asi lahti!) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ühel teisel Riigikogu koosolekul kõneles härra Tõnisson vesivõsust ja ütles, et armuta tuleb neid vesivõsusi lõigata ja Eesti rahvamajandus viia terveneamisele ja reaalsele alusele. Samal koosolekul võttis sõna tööerakonna rühma esindaja härra Strandman ja ütles, kui lubamata on see, kuidas meil praegu elatakse, kuidas nüüd äri tehakse, — ja kuidas vanasti äri tehti, ning kuidas üks Saksamaa suurfirma esindaja sõitnud raudrehvidega vankril ja kuidas nüüd tahetakse sõita ainult pehmete kummirehvidega autodel. Siis öeldi, et on kaugele mindud, millest kaugemale enam minna ei või. Meie peame silmas pidama rahvamajanduse kandejõudu ja välja minema sellest, kuidas meie võimalused seda lubavad. Selle lühikese näite tõin ette selgituseks.

Ja kui nüüd küsida, kas on meie majanduse jõukus nelja aasta jooksul niivõrt tõusnud, et lugupeetud Riigivanem härra Tõnisson tuleb ja kõneleb: see olevat nii väike asi, — 14.500.000 kr. — mis tarvis läbi viia linnade luksuseks. Ja teiselt poolt tuleb härra Kask ja ütleb, et meie ei saa teisiti. Ma ei

ütlen, et meie seisukord oleks selle nelja aasta jooksul palju paranenud. Oleme põllumajanduslikult tänavu raskemas seisukorras, kui olime 1924. a. Ja kuidas avalikult seletatakse ajakirjanduses — meie põllutöömistri poolt, et meil ei ole ikalduseaastat, aga ometi oli sunnitud täna siin asunikkuude esindaja ütleva, et meil on raske põllumajanduse aasta. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Ei, seda ei ole kahjuks öeldud, vaid on öeldud, et ikka hea aasta, ainult üksikud kohad, kus on olnud halb, aga üldiselt väga hea ja isegi nii hea, et paremat pole loota võinud. Aga peab ütleva, et tänavune aasta on raske majanduseaasta, ja ei ole mingisugust väljavaadet selle kohta, et seisukord paraneks. Kuid arvan, et raske põllumajanduse aasta ei avalda üksipäini oma halba mõju käesolevale aastale, vaid tagajärjed annavad endid veel valusasti tunda järgmistel aastatel, tuleval ja ületuleval aastal: meil tuleb tuleval kevadel seemneküsimus päevakorrale, meil tuleb tuleval kevadel palgata mitmekordselt tööjõude maaharimiseks, sellepärast et tänavu aasta jäävad künnid kündmata. Ja võib olla sotsialistid tulevad ja ütlevad: vaadake, kuipalju maad on sööti jäänud, neid tuleb teisel viisil kasutama hakata. (A. Jõeäär, stp: Popsidele välja jagada.) Et põllud kündmata jäävad, see ei olene põllumehest, vaid ilmastiku olukorrast. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Arusaadav, et põllumees ei jäta põlde sööti sellepärast, et ta põldu harida ei taha, vaid et ta seda harida ei saa. Nii näeme, et väljavaated praegusel korral ei ole kuigi roosilised.

Härra Riigivanem seadis ühe küsimuse kõrvuti praeguse laenuga, nimelt laenu, mis Eesti riigi algupäevil tehtud Ameerikas. Need on kaks iseasja. Laen tehti sel ajal, kui meie riik loodi, kui meil midagi ei olnud. Ja nüüd korruga tuleb härra Riigivanem ja ütleb, et see on samasugune laen ja seda tuleb võimaldada. Nii ei saa seda laenu võrrelda riigi algupäevil tehtud laenudega.

Edasi tähendati, et meie põllumajanduse toodang olevat väga väike ja et põllumajanduse produktsiooni tõstmisele ja põllusaaduste hinnapolitikale väga palju linnade laen kaasa aitab. Mina ei saa sellele seisukohale asuda, sest põllumajanduse toodangu tõstmiseks ei aita karvaväärt käesolevat laenu, vaid see võib ennem halvavalt põllumajanduse toodangule mõjuda.

Kui lugupeetud Riigivanem selle andmete varal selgeks tegi, et meie põllumajanduse toodang väiksem on, siis tuleks teisel viisil püüda ja katsuda põllumajanduse toodangut tõsta. Kuid põllumajanduse toodangu tõstmine ei olene sugugi linnade laenust. Linnad

olevat suured põllumajanduse saaduste tarvita-
jad. Linnad tarvitavad, see on õige, aga lin-
nade tarvitaja ei ole kunagi küsinud põllu-
mehe käest, palju maksab see produkt, mida
põllumees valmistab. (L. Johanson'i, stp
vahelhüüe.) Apelsiniküsimusest räägime
siis, kui see küsimus tuleb Riigikogusse.
Õeldakse, et rahva tervisele on kasulik, kui
palju vitamiine tarvitatakse. Kuid rahataskud
kannatavad, kui niipalju apelsine tarvitame.
Apelsine on mitmekümne miljoni eest sisse
toodud. Härra Johanson, ärge tooge siia
apelsiniküsimust. (L. Johanson, stp: See
on arstirohi!) Ega apelsinid arstirohi ei
ole. (L. Johanson, stp: Ega ometi roti-
kiht!)

Härra Riigivanem tähendas siin, et linnad
olevat suured tarvitajad, kellele tuleb laenu
võimaldada. Sest siis hakkavad nad rohkelt
arvul maalt aineid tarvitama, ja põllumehed
saavad sellest kasu.

Olevat tarvis linnade tervislik seisukord
eeskujulikult korda seada. See olevat praegu
iseäranis halb. Tartus olevat joogivesi halb.
Aga ei ole küsitud selle järele, kuivõrt
head kaevud maal olemas, ja kas kõigil
põllupidajatel kaev on või mitte. Seda ei
küsi keegi.

Kui omal ajal linnadele ehituselaenu riie-
clarve korras küsiti, juhtis põllumeeste
rühm tähelepanu sellele, et meil ei tule lin-
nadele niipalju ehituselaene anda. Meie ehi-
tame linna maju, aga nende ehitamiste järele
tulevad teised raskused, mida linnadel lahenda-
da tuleb, muuhulgas veeküsimus, kanali-
satsiooni küsimus ja palju teisi küsimusi.
Ei ole hea, kui linnadesse niipalju inimesi
kokku valgub, kus tööpuudus, kuna maal tööd
ja leiba küllalt. Nüüd on see tõsiasi ometi
tõestamist leidnud, et linnad on laienenud,
elutarved on suurenenud, sellepärast tuleb
uusi võimalusi luua, et linnade tervislik seis-
kord paraneks. Nii näeme, et see viga on
tehtud. Nagu ajalehed kirjutavad, on tulevase
aasta riigi-clarvesse summa võetud linnadele
ehituselaenu juurdeandmiseks ja linnade suu-
rendamiseks. Kui nähakse, et häda ja viletsus
kuskil on, siis tahetakse seda veelgi suurenda-
da. See ei ole õige majapidamise viis. Sel-
lelt seisukohalt peab sellele vastu vaidlema.
Siin tahetakse tõendada, et vaadake, see laen
on linnade sissetulekutele vastav ja sellepär-
rast tuleb lubada selle laenu tegemist. Ma ei
taha pikemalt selle küsimuse juures peatuda,
kuid ma juhin teie tähelepanu härra Jürman'i
ettetoodud andmetele, mis näitavad, kui-
palju välisvaluutat see tarvitab, ja et linnad
ei produtseeri neid kaupu, mis võimaldaksid
ja tooksid suuremaid sissetulekuid linna-

elanikkudele, vaid laenu panevad linnaini-
mestele uued maksukoormad peale. Meil on
pealinna majaomanikkude sissetulekud piira-
tud, sest kestab veel üüriseadus. Aga nüüd
tahetakse uusi laene teha, ja kinnisvara oma-
nikud peavad uusi makse maksma, kuna aga
nende sissetulekud ei võimalda seda. (Pahe-
malt poolt: Aga mis ütleb härra
Sepp selle kohta?) Ma ei räägi praegu
härra Sepa eest, ma kõnelen iseseisvalt, ja
lugupeetud rkl. Johanson, ma usun, et härra
Sepp tuleb ja kõneleb ise. (O. Gustavson,
stp: Aga mis Mürk ütleb selle kohta?)
Küsigi ta käest.

Iseloomulik oli aga selle seaduse arutamise
kord rahaasjanduse komisjonis. Kui seadus
oli kevadel rahaasjanduse komisjonis, siis
ei lastud ega ei antud võimalust seda põhjali-
kult kaaluda, kahjuks kuulus nende hulka ka
härra Johanson, sest ta oli üks, kes ettepaneku
poolt hääletas, et läbirääkimised lõpetataks.
Loomulikult tulevad need siin Riigikogus
uuesti kõne alla, sest praegu ei ole veel kind-
laid üksikasju teada, kuidas linnad seda laenu
kasutavad, samuti tulevad kõik teised ettepa-
nekud siin läbi arutada. Kui härra Kask tegi
ettepaneku, anda seadus rahaasjanduse kom-
isjoni, siis tähendab see, et see küsimus ei
ole küllalt selge. Vaadake, nii on asi. Kevadel
ei lastud küsimust puudutada. Siin on laia-
ulatusliku küsimusega tegemist. Ei saa aga
seda küsimust ühe-kahe koosolekuga otsustada.
Põllumehed ei ole selle vastu, mis linnadel
vaja on, vaid nende vajaduste küsimus tuleb
läbi vaadata ja läbi arutada, kaaluda, kuivõrt
hädatarvilikud ja -vajalikud need on. On
täiesti arusaadav pahema poole, sotsialistide,
seisukoht nende küsimuste kohta, sest nemad
on alati valmis: teeme, ehitame! See küsi-
mus, kust aga raha võtta, jääb kõrvale. Sot-
sialistid seda küsimust ei kaalu, vaid tulete
ja ütlete, et seda ja seda on tingimata tarvis,
kuid kust see raha tuleb? Vaadake, see on
teie seisukoht. (Segased vahelhüüded.)
(A. Rei, stp: Teie rääkisite, et võlgu
ei ole tarvis maksta.) Kuidas, ma ei ole
kunagi niisugust seisukohta avaldanud, et
võlgu ei ole tarvis maksta. (A. Rei, stp: See
on Riigikogu protokollis.) Ma ei ole
seda rääkinud, vaid võlad, mis on tehtud,
tulevad maksta. Võlgade sissenõudmise ja
andmise korral on teatud korda vaja, et mitte
nii ära kasutada, nagu selkorral nimetatud
Viljandi pank kasutada tahtis.

Arvan ja kinnitan, et põllumeeste rühm ei
saa kuidagi selle seaduse poolt hääletada, sest
see küsimus ei ole küllalt selge, missugused
maksud tahetakse selle seadusega rahvale peale
panna. Need laenu ei anna seda võimalust,

et majandus niivõrt tõuseks, et see laen end ära tasuda suudaks. (K. Kornel, rhv: Aga komisjoni andmise poolt olete?) Vaatame järele.

Riigivanem J. Tõnisson (fakt. märk.): Faktiliselt märkusena pean tähendama, et rkl. Tonkman'i seletuste järgi ma olen öelnud, nagu oleks linnade laen seesama, mis Ameerika laen meie vabadusesõja ajal. Seda ei ole ma öelnud. Teiseks ei ole ma öelnud, nagu peaks see linnade laen minema selleks, et esijoones tõsta põllumajanduse produktiooni, vaid olen rõhutanud, et see laen peab aitama tõsta meie siseturu konsumi ehk tarvituse võimet linnade heakorra ja tervishoiu tõstmise teel.

O. Kask (tõer): Härrad Riigikogu liikmed! Ma ütlen ainult kaks sõna selle ettepaneku põhjenduseks, mille ma tegin. Siin selgus igatahes rühmade meeoleolu ja seisukoht, ja sellest on kindlasti näha, et meie sellele eelnõu võime I lugemisel vastu võtta väikse hääletenamusega. Kuid ma arvan, et linnade ja riigi seisukohast on parem, kui sarnast küsimust ei otsustata üle noatera, ja sellepärast tegin mina täitsa teadlikult ettepaneku, see seaduseelnõu komisjoni anda uuesti läbivaatamiseks. See ei ole vähe aega, kui kolm nädalat määrata, selle aja jooksul on küllalt võimalusi eelnõu kaaluda ja läbi vaadata. Ja ma arvan, et komisjon võib isegi seda summat vähendada. Parem on, kui sarnane tähtis küsimus ka üksikute ettevõtete juures põhjalikult kaalutaks. Igatahes on meie linnad krediitvõimelised, ja mitte hädapärast ei lähe meie seda laenu tegema, vaid et üldist heakorda tõsta. Sellepärast palun minu ettepanek vastu võtta.

J. Mürk (mo): Väga austatud Riigikogu liikmed! Meie, majaomanikkude esindajad, oleme põhimõttelikult linnadele laenugarantii andmise poolt, aga pooldame, et see seaduseelnõu komisjoni antaks. Sellel põhjusel, et möödunud kevadel, kui Riigikogu rahaasjanduse komisjonis arutati seda seaduseelnõu, siis see liiga kiirelt läbi vaadati. Loodame, et nüüd linnad oma nõudmisi vähendavad, ja need ettevõtted oma programmist ära võtavad, mis ei luba küllalt nii tasuvuse kui ka protsendi mõttes sissetulekut anda.

Peale selle võiks teiseks rahaasjanduse komisjonis kaalumisele tulla, kas seda garantiit ei tuleks nii anda, et võiks seda ka siselaenu garantiiks arvata. Nimelt mul on teada, et Tallinna linnavalitsuse liikmed on Eesti panga juhtivate meestega laenu asjus kõnelenud, ja seal on räägitud, et võiks isegi Eesti pangast

laenu saada, kuid sel puhul peaks aga olema valitsuse garantii. Ka Eesti panga põhikiri peab seda võimaldama. (Vahelhüüded pahe-malt poolt.) Olgu kuidas on, kuid seda küsimust on tarvilik lähemalt kõne alla võtta, ja sellepärast on soovitatav see seaduseelnõu komisjoni anda, et asja rohkem läbi kaaluda. Kui praegusel korral vaieldakse selle vastu ja ei soovita välislaenu linnadele võimaldada, siis on see arusaadav, sest see viib teatud protsendid välismaale, kuid sisemaal tehtav laen võiks paremini läbi minna, muidugi sellel juhul, kui valitsuse garantii olemas. Meie näeme, kuidas Tartu immobiilpanga paberite hind on odav sellepärast, et seal valitsuse garantii puudub. Sellepärast arvan, et kui linnade laenule antakse niisugune garantii valitsuse poolt, siis võiksid linnad sel puhul obligatsioonide vastu laenu saada Eesti pangast või pikalaenu pangast ja nende pankade kaudu läheksid need laenupaberid teiste pankade kätte ja isegi rahva kätte.

Sellepärast oleme selle poolt, et käesolev seaduseelnõu anda veel kord läbivaatamiseks rahaasjanduse komisjoni.

A. Jürman (põl): Ma tahaksin ainult paar märkust teha. Nimelt peatus lugupeetud Riigivanem mõiste juures, mis tuleks produktiivsete laenude all mõista ja seletas seda õige kaugeleulatavalt. Kui meie siin piiri ei tõmbaks, võiksimme veel kaugemale minna, võttes produktiivseteks tarveteks nii tervishoiu kui ka paljud teised alad. Kui ma näiteks ei söö, suudan ma vähem töötada, produktiivsus on väike ja sellepärast Riigivanema seletuste järgi oleks söömise otstarbeks tehtav laen ka produktiivne laen. Kui meie nii kaudselt võtaksime, siis ei oleks piiri. Kuid mina tõmbasin sellel alal kindla piiri ette, ja see piir seisus selles, kuidas laen meie maksubilansi peale mõjub. Maksubilansi seisukorda peame välislaenu juures hindama. Muud piiri meil ei ole praegusel ajal. Kui läheme sellest seisukohast välja, nagu lugupeetud härra Riigivanem, siis peaksime välislaenu abil ehitama linnades juurde palju kortereid ja nende korterite ehitamiseks ei läheks tarvis mitte üksi sajad miljonid, vaid miljardid. Me peaksime siis kõigis linnades läbi viima kanalisatsiooni, mitte üksi Tallinnas, vaid ka teistes linnades ja see läheks jälle miljardid maksma. Õelge, lugupeetud härra Riigivanem, kust võtaksime kõige selle tasumiseks pärast raha, kas ei oleks sellepärast laenu tegemise juures tarvis piiri? Kus kohta võiksimme tõmmata piiri ja öelda — stopp?

Vaatame hariduseala. Teame, et haridus mõjub suurel määral meie rahva tööjõule,

produktioonile. Kõige kaugemale minev oleks kui ütlesime, et igal kodanikul peab olema ülikooli haridus. (Riigivanem J. Tõnisson: Seda ei ole keegi mõelnud, vaid tarvilikkuse piirides.) Tarvilikkuse piirides, oletame, võttis ka Riigikogu vastu üldhariduse seaduse. Selle seaduse teostamine nõuab aga, et peaksime koolimaju juurde ehitama umbes kolme miljardi krooni eest. Loomulikult tuleks teha selleks, välja minnes Riigivanema seisukohast, välislaenu kolm miljardit krooni, mis läheks koolimajade ehitamiseks. Öelge, kas see oleks mõeldav. Küsime: Kus on piir? Kui meie piiri tõmbamata haridusele ja tervishoiule välja anname kümned miljardid, siis võib iga laps öelda, et see käib üle riigi jõu. Tekib küsimus: kus on laenu tegemisel piir? Riigivanem piiri ei näidanud. Mina tõmbasin selle piiri ja ütlesin, et see on meie maksubilansi tasakaal. Linnade laen ei vasta enam meie maksubilansi kandevõule. See uus laen viib meie maksubilansi tasakaalust välja, ja sellepärast oleme selle uue välislaenu tegemise vastu. Haridus ja tervishoid on head asjad, aitavad kaudselt produktiivsust tõsta, kuid mitte palju, et uue välislaenu juures veel maksubilans tasakaalu jääks. (Riigivanem J. Tõnisson: Kust see selgub?) See selgub andmetest meie maksubilansi kohta. On sarnased andmed, et 1936. aastal peame välja andma umbes 400 miljonit senti rohkem, kui praegu oma väliskohustuste katteks laenude alal. Keegi ei või öelda, et vastavalt sellele summale kasvaks selle aja jooksul meie maksubilansi aktiivsus.

Mina ei ole seda öelnud, et tervishoid ei ole tähtis. Ma ütlesin, et tervishoid ja haridus on head, aga meie ei suuda seda anda üle jõu. Ma panin piiri ette ja seda piiri arvesse võttes peame tunnistama, et see välislaen käib meile üle jõu, ja sellepärast hääletame selle seaduse vastu.

J. Laidoner (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei tahaks puudutada selle küsimuse sisu, sest selle üle on mitmed lugupeetud eelkõnelejad ja väga lugupeetud härra Riigivanem pikalt rääkinud. Ma puudutaksin ainult paari küsimust ja teeksin paar märkust selle kohta, kus mulle paistab, et auväärt eelkõnelejad ei tahtnud asja selgelt mõista, ehk kus asi on kahe silma vahele jäänud.

Linnade varandused on palju suuremad kui välislaen, see on õige, ja et linn täielikult vastutab oma varandusega selle välislaenu eest. Kuid see vastutus ei ole faktiliselt niisugune, nagu see paistab. On selge, et Eesti riik ei hakka kunagi linnade varandust maha

müüma. Esiteks on palju linnavarandusi, mis ei kõlba maha müüa, ei saa näiteks linna päralt olevaid koolimaju maha müüa. Mõnel linnal, näiteks Tallinnal, on maad, aga teistel ei ole. See on ainuke asi, mida võiks ette kujutada, et riik võiks laenu katteks maha müüa. Ei või nii kaugelt asja lasta minna, et riik hakkaks omavalitsuse varandusi maha müüma. Teoreetiliselt võib, aga faktiliselt ei saa.

Teine juht — ei ole ükskõik, missuguseks otstarbeks laenu teha, ka linnadel ise. Näiteks, kui laenu teha niisuguseks otstarbeks, kus linn võib sissetulekuid saada ja kus ta sissetulekuid võib suurel määral suurendada, näiteks elektri-jaamad, tramm j. t. Iga laenuandja teab, et siin on linnade käes monopol, ja linnad võivad siin sissetulekuid kergesti suurendada. Niisuguste asjade peale antakse kergemini laenu. Aga niisuguste asjade peale, kust sissetulekuid ei saa, näiteks veevärk ja kanalisatsioon, on juba laenusamine raskem, sellepärast et laenuandja tingimata vaatab järele, mis otstarbeks laen läheb.

Ma ei ütle oma isiklikku arvamist, vaid ma teatan suurema finantstegelase arvamise erajutuajamisel. Mul oli mineval aastal ülesandeks tehtud endise rahaministri poolt temaga rääkida linnade laenu võimaluste üle. See härra ütles: ärge mitte tulge niisuguste asjadega, kus linn otsekohe sissetulekuid ei saa, sest niisuguste asjade peale laenu realiseerimine välismaal on raske. Kergem on laenu saada niisuguste asjade peale, kus linnadel sissetuleku võimalused on ette nähtud. Sellepärast ses nimekirjas, mis esitatud, ei ole ükskõik, kas seal on sees kanalisatsiooni ehitamine või tramm või elektrisesseseade ehitamine. Need on kaks iseasja. Mulle paistab, et kui meil tulevikus tahetakse laenu teha, tuleksid need ettevõtted, nagu kanalisatsioon ja teised, sealt maha kustutada, siis saaksime laenu odavamini. Härra Riigivanem ütles, et linnad võivad teha laenu, aga mina vastasin, et ei või. Ma ei öelnud absoluutselt, et ei või, aga see oleks niisugune laenutegemine, mida meie vastu ei võta. Väga lugupeetud Pärnu linnapea tähendas, et linnad ei saa tarvitada laenu selle tingimusega, millega riik laenu sai, nemand tahavad vaid odavamalt laenu. Siis peab kõik tegema, et neile odavalt tingimustel laenu kätte saaks. Aga kui need asjad nimekirja jäävad, mis praegu seal on, siis ma kardan, on laenu realiseerimine raske.

A. Oinas (stp): Rkl. härra Jürman esines seletusega, et meie välismaksude bilanss ei kandvat välja linnade välislaenu protsente, kuid härra Jürman ei pannud isegi tähele,

et see oli vaid tema oletus. Härra Jürman ei toonud mingisuguseid faktilisi andmeid selle kohta, et meie maksubilanss välislaenu protsente välja ei kannata. Ainukesed andmed olid, et 5—6 a. pärast tuleb riigil oma välisvõlgadelt maksta 400 miljonit senti enam kui praegu. Mina ei salga seda, kuid see isenesest ei ole veel tõendus, et välismaksude bilanss välislaenude protsente välja ei kannata. Esitagu härra Jürman vastavad andmed, siis hakkame neid lähemalt vaatlema. Nüüd ei ole aga midagi arvustada, on ainult Riigikogu liikme oletus, kelle taga võib olla küll rühm seisab, kuid see üksi ei tee oletust veel kaaluvaks.

Rkl. härra Laidoner ütleb, et see olevat blöff, et linnad kindlustavad laenu oma varandustega. Kuidas olevat see võimalik, et riik maha müüb linnade varandusi. Kuid see on lihtne. Viru tänava purtskaevu linn loomulikult ei pandi, ja keegi seda ka pandiks ei võta, kuid pandiks antakse näiteks linna majad. (J. Laidoner, põl: Iga maja ei saa maha müüa!—R. Penno, as: Mis meie teeme, kui komertskooli maja maha müüme?) Majade üleandmine riigile juhul, kui riik peaks mõne linna laenu välja maksma, on täiesti mõeldav. Riik võib maju edasi anda või ise kasutada, selles ei ole erilisi raskusi. Kuid riik võib väga hästi linnade maju ise kasutada, ei olegi neid tarvis maha müüa. Mina isiklikult näeksin hea meelega, kui teostataks niisugune vahetus, et linn saaks kätte riigi koolimajad, ja riik kasarmuhooned. On ebaloomulik seisukord, et Tallinna omad on kasarmuhooned, aga riigi omad on mõned koolimajad, kus asuvad linna koolid. Selle kohta ei ole muret, et riik kinnisvaru ei saaks ära kasutada.

Mis puutub teise härra Laidoner'i märkusesse, et laen peab minema produktiivseteks ülesanneteks, siis selles asjas ei ole ei Riigikogus ega komisjonis lahkarvamisi. Kõik on ühel arvamisel, et laen peab minema aladele, mis tulu toovad. See on aksioom.

Mis puutub laenu tarvitamise kavasse, siis võib siin küll mõne punkti vastu vaielda. Kui meie ei ole sellest nimekirjast teinud tüliküsimust, siis arvesse võttes linnade liidu esimehe teadaannet, et linnade liit selle nimekirja revideerimisele võtab. Nimekiri ei ole põhjalik ja lõplik, see esitati kevadel. Loomu-

likult võtab linnade liit selle revideerimisele, kui selgub, palju linnad laenu saavad ja mis-sugustel tingimustel. Ma võiksin mõnele nimekirja punktile vastu vaielda, kuid need üksikud punktid ei peaks olema komistuskivideks garantiiseaduse juures.

Mis puutub härra Tonkman'i seletusse, siis on ta kutsunud sellega esile ühe tema rühmale väga piinliku asja. Härra Tonkman tähendas, et sotsialistid kunagi ei uurivat seda, kust riigi raha tuleb, nad ainult nõuavad. Vastuoksa, sotsialistide tegevuse pearaskus on sihitud just sellele, et riigi rahaga laiutamist takistada. Härra Tonkman teab väga hästi, et sotsialistid need olid, kes Eesti panga ebaõige rahaandmise kinni naelutasid. Iga-aastase riigieelarve arutamise juures on just sotsialistid kaalunud, kust see raha tuleb, mida tahetakse välja anda. On tehtud järjekindlalt kärpimis-ettepanekuid.

Edasi teab härra rkl. Tonkman seda, et ka kõik need Harju panga küsimused on just selles mõttes meie poolt üles tõstetud, et takistada kodanikkude raharaiskamist.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Kase ettepanek oli — eelnõu anda rahaasjanduse komisjoni, määrates läbivaatamiseks kolmenädaline tähtaeg. Seda ettepanekut tuleb nii mõista, et käesoleva eelnõu arutamine I lugemisel katkestada ja eelnõu komisjoni anda, mitte aga nii, et seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta ja siis komisjoni anda.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Liigand** (lõpusõna): Siin ei ole mul tarvis pikemalt kõnelda, kui see seaduseelnõu komisjoni antakse. Mis puutub sellesse, kas komisjonis käesolevat eelnõu küllalt selgitatud on, et selle võiks vastu võtta, siis selle kohta ei ole kahtlust. Aga et suuremad rühmad on kõnelenud eelnõule vastu, siis ei taha mina aruandjana olla selgituse vastu, see on, et seda komisjonis veel lähemalt selgitatakse.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Kase ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Lõpetada!) Kuulen ettepanekut, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **M. Juhkam**.

Abisekretär **J. Piiskar**.